Ministerie van Defensie

MIVD Jaarverslag 2015

MIVD
Jaarverslag
2015

Gebruiksaanwijzing

Gebruiksaanwijzing van dit jaarverslag

In het jaarverslag wordt gebruik gemaakt van een aantal interactieve elementen.

Analist aan het woord
Tik om te lezen

Weetje
Tik om te lezen

Missie-overzicht per werelddeel
Tik om te lezen

MIVD
Jaarverslag
2015

Ogen en oren

Minister van Defensie

Het werk van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) is moeilijk in beeld te vangen. Toch benadrukt de cover van dit jaarverslag het belang van inlichtingen als geen ander. Ook de militair die uit het vliegtuig springt, zal zich er eerst van moeten vergewissen dat hij over een goede informatiepositie beschikt. De MIVD biedt de krijgsmacht, samen met haar partners in het inlichtingennetwerk, dat inzicht. De MIVD is, met andere woorden, de ogen en oren van de krijgsmacht.

Conflicten van de toekomst laten zich moeilijk voorspellen. Steeds vaker komen crises snel op en het strijdtoneel is in toenemende mate onoverzichtelijk, complex en wijdverspreid. Tegenstanders gaan op in hun omgeving en doen veel moeite om hun intenties te verhullen. Dit vraagt om tijdige en sterke inlichtingen- en veiligheidsproducten. De militair, waar dan ook, moet weten wat hem staat te wach-

Conflicten van de toekomst laten zich moeilijk voorspellen. Crises komen snel op en het strijdtoneel is in toenemende mate onoverzichtelijk, complex en wijdverspreid.

ten en dat geldt ook voor politici en commandanten die over militaire inzet besluiten.

Omdat er geen zekerheid is over de vraag welk conflict in de verre of nabije toekomst om een bijdrage van onze krijgsmacht zal vragen, is het ook de taak van de MIVD om vooraf zoveel mogelijk alert te zijn op nieuwe dreigingen. Op deze manier moeten strategische verrassingen worden voorkomen.

In 2015 speelde de MIVD wederom een onmisbare rol, nationaal en internationaal. In de alledaagse drukte en politieke dynamiek biedt dit jaarverslag de mogelijkheid om even stil te staan bij belangrijk werk dat helaas door zijn aard en karakter zelden in de schijnwerpers kan staan.

Jeanine Hennis-Plasschaert

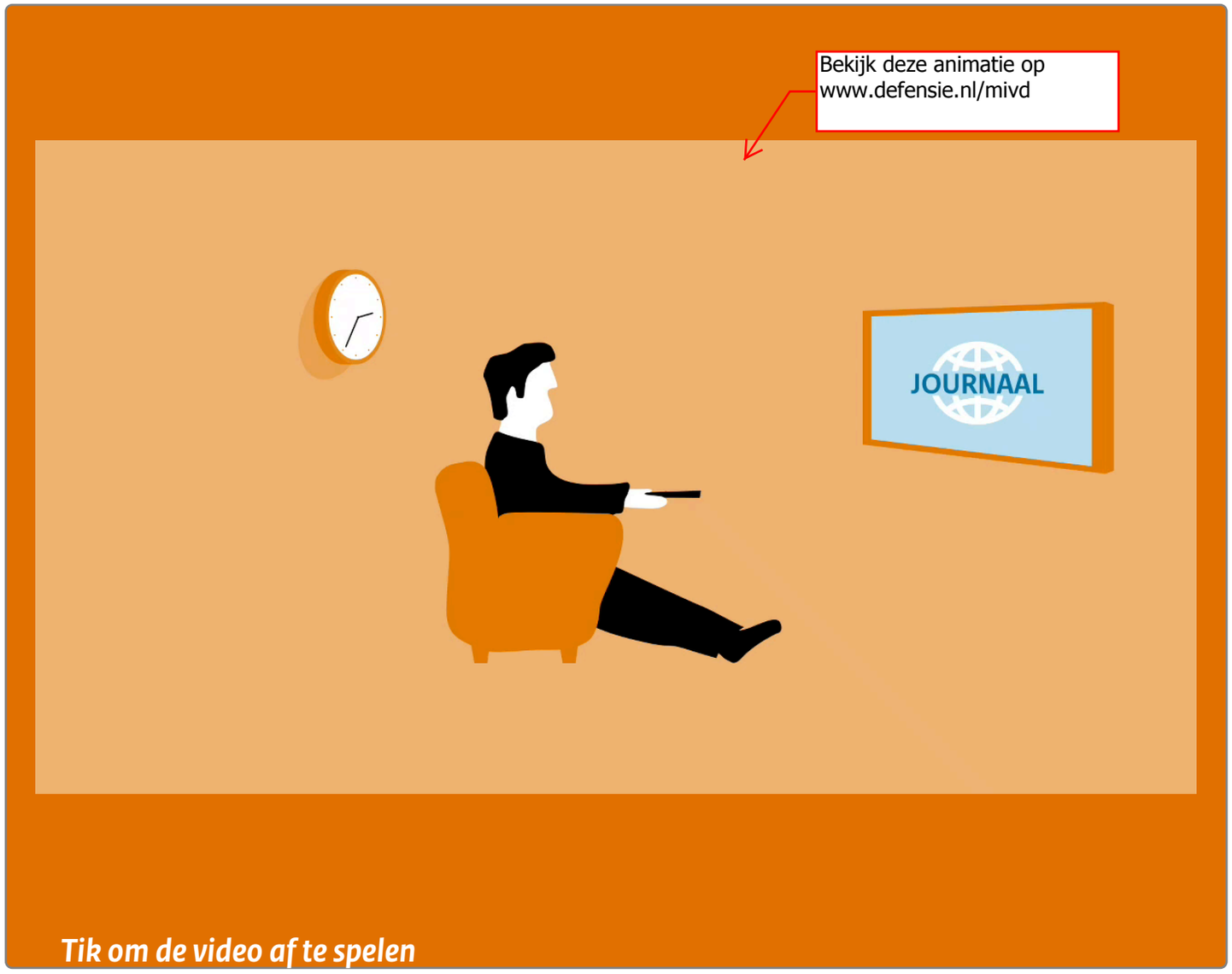

MIVD
Jaarverslag
2015

Inleiding

De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) levert dreigings- en inlichtingenanalyses aan de ministeries van Defensie, Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Veiligheid & Justitie. Daarnaast worden bondgenoten, nationale en internationale organisaties van dreigings- en inlichtingenanalyses voorzien. Er bestaan analyses op 3 niveaus:

- Strategische analyses: deze analyses geven inzicht in de veiligheidssituatie en de stabiliteit van een regio of land;

- Militair/operationele analyses: deze analyses richten zich op capaciteiten, activiteiten en intenties van *opposing military forces* en/of zijn bedoeld voor militaire operaties, waarbij Nederlandse of bondgenootschappelijke militairen zijn betrokken.

- Tactische analyses: deze analyses ondersteunen de patrouilles en operaties in het uitzendgebied.

De MIVD maakt afspraken met zijn afnemers, zoals de Commandant der Strijdkrachten, operationele commando's en het ministerie van Buitenlandse Zaken over de gewenste omvang en diepgang van het onderzoek. Als afnemers een groot handelingsperspectief ambiëren, is er doorgaans behoefte aan een robuuste inlichtingenpositie. Tijd kan een beperkende factor zijn. Om tot een zo volledig mogelijk beeld te komen, zijn verschillende bronnen nodig.

De praktijk leert dat er sprake is van een toenemende behoefte aan minutieuze analyses. Niet elk onderzoek kan echter met dezelfde omvang worden uitgevoerd. Dus worden er prioriteiten gesteld. Dit wordt vastgelegd in de Geïntegreerde Aanwijzing Inlichtingen & Veiligheid (GA I&V). Hierin zijn ook de inlichtingen en veiligheid behoeftestellingen aan de AIVD opgenomen. Het GA I&V wordt jaarlijks vastgesteld door de minister-president en de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie, na overleg met de ministers van Buitenlandse Zaken en Veiligheid en Justitie in de Raad voor de Inlichtingen en Veiligheid.

Bondgenoten, nationale en internationale organisaties worden van dreigings- en inlichtingenanalyses voorzien.

De informatiebehoefte verschilt per afnemer. Bij een grote missie of incident met grote impact is er snel behoefte aan veel betrouwbare informatie. Bij monitoring van grote ontwikkelingen in gebieden waar geen militairen actief zijn, kan in de regel met minder bronnen worden volstaan. Analyses moeten beknopt en toegesneden zijn op de behoefte van de afnemer. Zij moeten leiden tot het waarnemen en begrijpen van de omgeving (*situational awareness* en *situational understanding*).

Inlichtingenbronnen

Open Source Intelligence (OSINT): verzameling en analyse van informatie uit open bronnen.

Imagery Intelligence (IMINT): analyse en rapportage van inlichtingen aan de hand van beelden van satellieten en vliegende platformen.

Classified Intelligence (CLASSINT): gerubriceerde informatie en inlichtingen, verkregen van (inter)nationale militaire netwerken en partners.

Signals Intelligence (SIGINT): inlichtingen uit het onderscheppen van telecommunicatie en elektromagnetische uitzendingen.

Human Intelligence (HUMINT): inlichtingen uit menselijke bronnen.

Medical Intelligence (MEDINT): informatie over onder meer epidemieën.

De MIVD maakt inlichtingenproducten voor verschillende afnemers. Inlichtingen worden steeds belangrijker.

Wegen en prioriteren: de relatie tussen MIVD-inzet, defensiebrede beleidsdoelen en ambities voor de krijgsmacht.

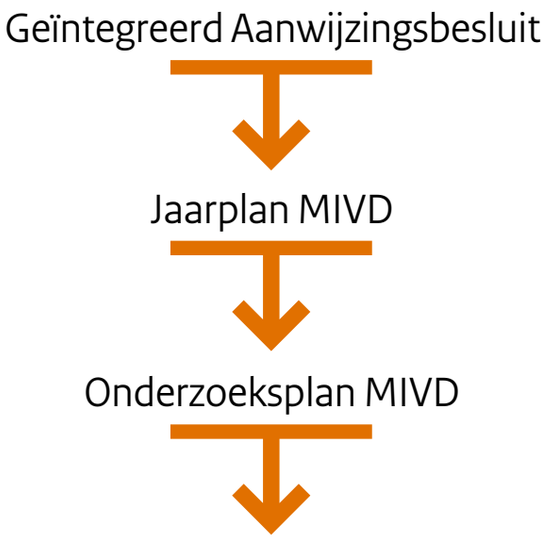

Geospatial Intelligence (GEOINT): de presentatie van alle informatie in lagen op een kaart waardoor de analist inzicht krijgt in een gebied, waardoor hij patronen kan herkennen.

Computer Network Exploitation (CNE): het verzamelen van inlichtingen uit genetwerkte computers.

Wegen & prioriteren

De vraag van de afnemers naar producten en diensten op het gebied van inlichtingen, contra-inlichtingen en veiligheid is leidend voor de inzet van de MIVD. De MIVD staat voor de opgave met de beschikbare capaciteit zo doeltreffend en doelmatig mogelijk aan die vraag te voldoen. Onder invloed van (inter-) nationale politieke ontwikkelingen en wijzigingen in de inzet van de krijgsmacht, verandert de inzet van de MIVD voortdurend. Met behulp van de door de MIVD ontwikkelde sturingssystematiek van 'wegen en prioriteren' worden ambities en beschikbare middelen met elkaar in overeenstemming gebracht. Samen met de afnemers bepaalt de MIVD welke onderzoeken met welke diepgang en prioriteit worden uitgevoerd. Een doeltreffende inlichtingenondersteuning van de missies van de krijgsmacht staat daarbij centraal.

Als onderdeel van het proces van wegen en prioriteren, wordt elke vier maanden een klanttevredenheidsonderzoek gedaan. De afnemers geven aan of de producten en diensten de afgesproken diepgang en relevantie hebben. Tevens wordt bekeken of de productie en dienstverlening tijdig, volledig en in de juiste vorm hebben plaatsgevonden. De resultaten van deze onderzoeken kunnen aanleiding zijn om capaciteit opnieuw te verdelen of de dienstverlening aan te passen. Dit maakt een effectieve en transparante aansturing van het (contra-) inlichtingenproces, en daarmee een doelmatige en doeltreffende inzet van de beschikbare middelen, mogelijk.

Klik op een werdelddeel voor een overzicht van de missies:

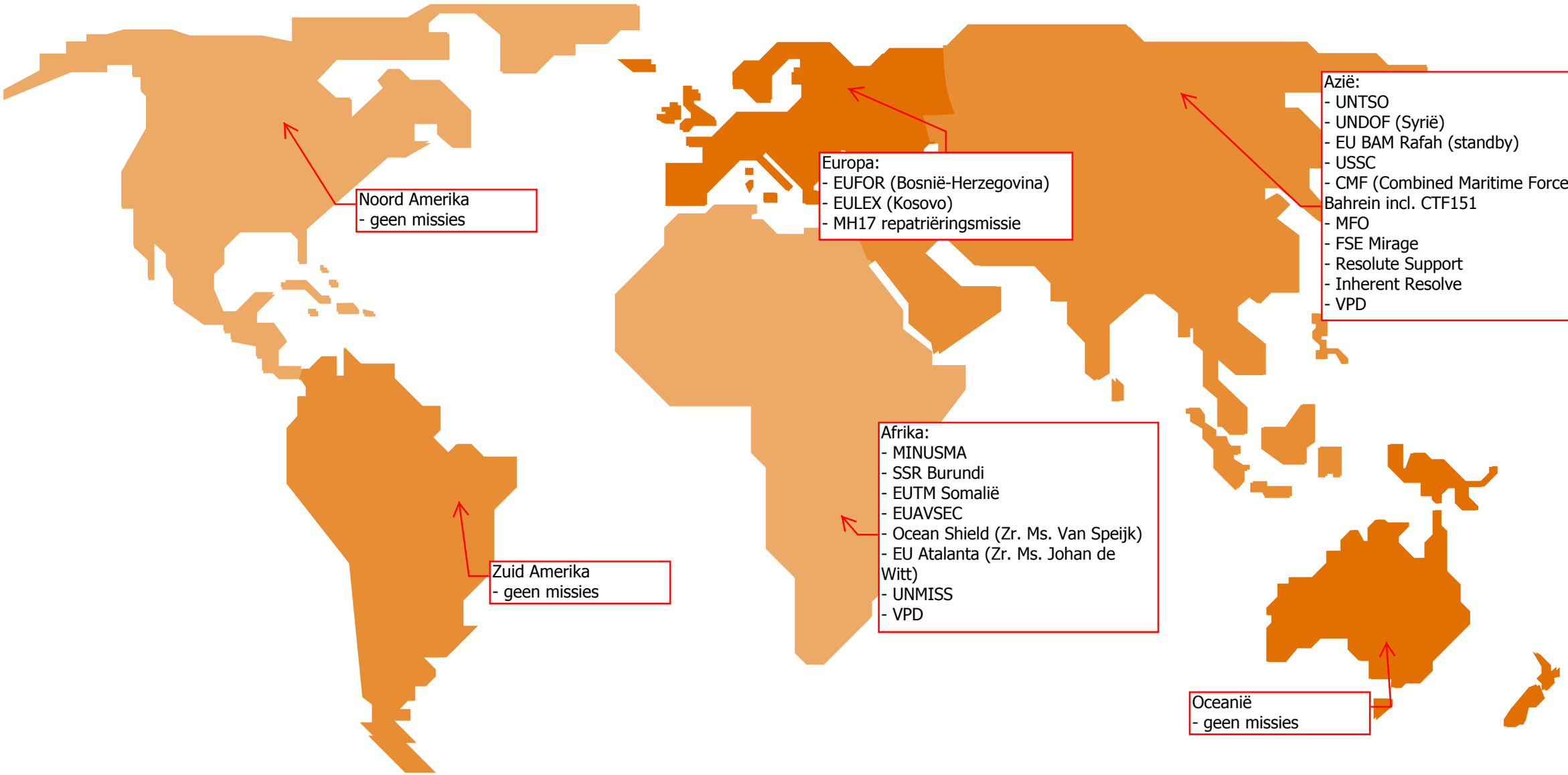

Zie voor meer informatie over huidige en afgeronde operaties: www.defensie.nl

MIVD
Jaarverslag
2015

Voor internationale vrede en veiligheid

Mali

Mission Multidimensionnelle Intégrée des Nations Unies pour la Stabilisation au Mali (MINUSMA)

Doel: stabiliteit en veiligheid voor de bevolking van Mali.

Nederland neemt met circa 450 militairen deel. Zij zijn voornamelijk actief met het verzamelen en analyseren van inlichtingen. Het zwaartepunt van de missie ligt in Gao. De MIVD ondersteunt de besluitvorming in Den Haag en zo ook de Nederlandse eenheden met inlichtingen die van belang zijn voor de taakuitvoering. Naast de VN is ook de EU actief met de *European Union Training Mission* (EUTM) in Mali. In 2016 zullen de trainingen van Malinese legereenheden worden gecontinueerd.

De situatie in Mali werd in 2015 beïnvloed door het vredesproces tussen separatistische groeperingen (verenigd in *la Coordination des Mouvements de l'Azawad*), regeringsgezinde milities (verenigd in *la Plateforme*) en de Malinese overheid. In juni is na lange tijd van onderhandelen het vredesakkoord ondertekend. Ondanks dit akkoord bleef het onrustig en leidden verschillende confrontaties tussen *la Plateforme* en *la Coordination* tot vertraging van de implementatie van het vredesakkoord. Onderhandelingen hebben begin oktober 2015 geresulteerd in een informeel tribaal akkoord tussen de gewapende groeperingen nabij Anéfis, waarna het aantal geweldsincidenten is afgenomen.

De implementatie van het officiële vredesakkoord tussen de gewapende groeperingen en de regering in Bamako wordt besproken binnen het *Comité de Suivi de l'Accord (CSA)* onder leiding van Algerije. Monitoring en uitvoering van de elementen uit het staakt-het-vuren komen aan de orde in de *Commission Technique de Sécurité (CTS)* onder leiding van MI-

NUSMA. Binnen de CTS zijn de resultaten van de informele tribale besprekingen aan de orde gekomen. Een geïntegreerde versie van het formele akkoord en het informele akkoord van Anéfis - met tussenkomst van MINUSMA - is vooralsnog niet tot stand gekomen. Het proces van kantonnering, waarbij strijders van de verschillende gewapende groeperingen moeten integreren in de Malinese samenleving, wordt in 2016 een lakmoesproef voor het huidige akkoord.

Veel terroristische netwerken die actief zijn in Mali, hebben in 2015 tegenslag gekend. Antiterrorisme-operaties, uitgevoerd door Franse en Malinese eenheden, richtten zich op de infrastructuur en het leiderschap van deze netwerken. Desondanks zijn deze netwerken in staat gebleken op relatief kleine schaal aanvallen uit te voeren tegen konvooien en locaties van de Malinese en Franse veiligheidstroepen en MINUSMA. Hierbij is in de loop van 2015 een geografische verschuiving van activiteiten naar het midden en zuiden van Mali waarneembaar. Dit geldt ook voor aanslagen, waaronder in de hoofdstad Bamako, specifiek gericht tegen buitenlanders

Dreigementen tegen Nederlandse militairen vanuit terroristische hoek worden toegeschreven aan de terroristische organisatie al-Murabitun. Zij claimden de verantwoordelijkheid voor de aanslag op het Radisson hotel in Bamako op 15 november 2015. De MIVD houdt deze ontwikkelingen nauwlettend in de gaten, zodat informatie over een mogelijke dreiging tijdig kan worden gecommuniceerd en maatregelen kunnen worden genomen.

Analist aan het woord:
"Hoewel vooral Frankrijk door verschillende terroristische netwerken wordt genoemd als voorkeursdoelwit in Mali, zijn in 2015 voor het eerst ook specifiek Nederlandse militairen genoemd als doelwit."

MH17/Oekraïne

Evenals in 2014 heeft de MIVD het afgelopen jaar ondersteuning geleverd aan de Nederlandse repatriëringsmissie van vlucht MH17. Zo werd de veiligheidssituatie in Oost-Oekraïne nauwlettend gevolgd, werden er veiligheidsupdates en dreigingsappreciaties opgesteld, briefings gegeven en is het bewustzijn van de spionagedreiging vergroot voor zowel de relevante departementen als de betrokken defensie- en politie-eenheden. Tevens zijn meldingen van mogelijke aan (digitale) spionage te relateren incidenten onderzocht. Na de beëindiging van de repatriëringsmissie zijn de inspanningen weer meer gericht op de algemene veiligheidssituatie in het gebied en de Russische aanwezigheid en activiteiten in de regio.

De ontwikkelingen in Oost-Oekraïne, met een potentieel voor verdere escalatie en regionale destabilisatie, blijven een aandachtspunt voor de MIVD.

Russische Federatie

De Russische annexatie van de Krim, de betrokkenheid bij het conflict in Oost-Oekraïne en het militaire optreden in de onmiddellijke omgeving van het NAVO-grondgebied, zijn manifestaties van een zich verhardend en in toenemende mate assertief Russisch buitenland- en veiligheidsbeleid. Essentieel is het streven naar nadrukkelijke invloed in de voormalige Sovjetrepublieken en aangrenzende zeeën, naast het behoud van nucleaire pariteit en een strategische balans met de Verenigde Staten. Er is sprake van een toenemend Russisch militair vermogen aan de NAVO-oostflank, waaronder de Baltische Zee regio. Het Russische politiek en militair optreden uit zich in een toenemende regionale instabiliteit aan zowel de oostflank van het NAVO-verdragsgebied als in het Midden Oosten.

Analist aan het woord:
"De Russische Federatie blijft streven naar erkenning als grootmacht op het geopolitieke toneel en een fundamenteel andere Europese veiligheidsstructuur met een significant kleinere rol voor de NAVO."

De MIVD rapporteerde over deze activiteiten en de invloed hiervan op de NAVO en het Nederlandse veiligheidsbeleid en blijft dit ook de komende jaren doen.

Het in september 2015 gestarte Russische militaire optreden in Syrië is tevens indicatief

voor een assertiever Russisch buitenlands- en veiligheidsbeleid. Moskou is gelieerd aan én bondgenoot van het zittende Syrische bewind. Ook leverde Moskou luchtsteun en overige militaire steun aan operaties van het Syrische leger.

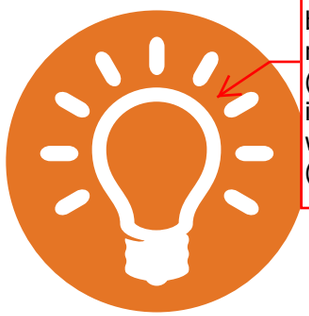

Weetje:
Met strategic messaging worden duidelijke boodschappen met militair machtsvertoon afgegeven aan (potentiële) tegenstanders. Het is te vergelijken met een waarschuwing waarvan een (militaire) dreiging uitgaat.

De Russische regering dringt tegelijkertijd aan op een politieke oplossing van het conflict en tracht zich daarmee te positioneren als een verantwoordelijke internationale speler. De MIVD volgt de Russische militaire activiteiten in Syrië nauwgezet.

Er is sprake van een toename in het Russisch militair vermogen. De ontwikkelingen en het ten toon gespreide militaire machtsvertoon in Syrië hebben eens te meer aangetoond dat de in 2008 gestarte hervorming en modernisering van de krijgsmacht vruchten beginnen af te werpen.

Het volgen van militair-technologische ontwikkelingen is voor de MIVD van belang om een inschatting te kunnen maken van de dreiging van bestaande en toekomstige conventionele wapensystemen in (potentiële) risicolanden en inzetgebieden. In 2015 is onder andere aandacht besteed aan de Russische wapensystemen die werden ingezet in het grensgebied met Oekraïne en in Syrië, zo ook aan de opbouw van het militair vermogen in het digitale domein.

Het neerschieten van een Russische jachtbommenwerper door een Turks toestel laat zien dat het Russische optreden langs de NAVO-flanken een reëel risico op (ongewilde) escalatie in zich draagt.

Afghanistan

Resolute Support

De missie Resolute Support ondersteunt de verdere opbouw van een professioneel veiligheidsapparaat, met name leger en politie. Een goed functionerend veiligheidsapparaat is immers noodzakelijk voor de bescherming van de Afghaanse bevolking en de handhaving van de (vooralsnog wankele) rechtsorde in het land. De verantwoordelijkheid voor de veiligheid in Afghanistan ligt inmiddels bij de Afghanen en dus niet bij de Nederlandse militairen en hun bondgenoten.

In 2015 ondersteunde de MIVD de Resolute Support-missie in Afghanistan met inlichtingenproducten over de politieke- en veiligheidsontwikkelingen op zowel het nationale toneel als in het noorden van Afghanistan, waar het zwaartepunt van de Nederlandse militaire bijdrage ligt.

De politieke inlichtingenanalyses van de MIVD richtten zich voornamelijk op de stabiliteit - of het gebrek daaraan - van de regering van nationale eenheid en de belangrijkste bedreigingen voor de centrale overheid. Zowel de interne als externe druk op de eenheidsregering is in het afgelopen jaar toegenomen. Er is sprake van ernstige bestuurlijke verlamming die ook gevolgen heeft voor het functioneren van het Afghaanse veiligheidsapparaat.

Om een oordeel te kunnen geven over de veiligheidssituatie in Noord-Afghanistan richtte de MIVD zich hoofdzakelijk op de activiteiten, capaciteiten en intenties van de insurgents (opstandelingen) in Afghanistan. Daarnaast houdt de dienst het functioneren van de Afghaanse veiligheidstroepen (ANDSF) nauwlettend in de gaten. Duidelijk is dat de veiligheidstroepen in het hele land onder grote druk staan en door alle reactieve operaties overbelast zijn. De ANDSF kunnen de opmars van insurgents vanuit de rurale gebieden vooralsnog niet (blijvend) tot staan brengen. Westerse steun is dientengevolge van essentieel belang voor de Afghaanse veiligheidstroepen in Noord-Afghanistan. De inzet van Westerse special forces en luchtsteun zijn cruciaal gebleken in onder meer het verdrijven van de opstandelingen uit Kunduz-stad in het najaar van 2015.

Midden Oosten

Net als in de afgelopen jaren doen de MIVD en AIVD gezamenlijk onderzoek naar Syrië, Irak en Libanon.

Syrië

In 2015 heeft de MIVD de ontwikkelingen vooral gevolgd vanwege de gevolgen die de strijd in Syrië heeft voor Irak. Ook in het vijfde jaar van het gewapend conflict in Syrië gingen de gevechten onverminderd door, waarbij de strijdende partijen gebruik maakten van alle militaire middelen die hen ter beschikking staan. Zowel het Syrische bewind als de vele Syrische strijdgroepen krijgen steun van regionale spelers en internationale sponsoren. Belangrijke momenten in het conflict in West-Syrië waren het verlies van momentum bij de strijdkrachten van het bewind in het voorjaar van 2015 en de militaire (lucht)steun van de Russische Federatie in het najaar, waardoor het Syrische leger weer bescheiden terreinwinst wist te boeken.

Terwijl de strijd tussen het bewind en de strijdgroepen zich vooral afspeelde in West-Syrië, wist Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS) zich te handhaven in Oost-Syrië. De voornaamste tegenstander van ISIS in dit deel van het land zijn het luchtoptreden van de internationale coalitie en de Syrische Koerden. Deze slaagden er in de loop van 2015 in om, met steun van intensieve luchtaanvallen van de coalitie, wezenlijk terrein te heroveren op ISIS. Toch bleef ISIS in dit deel van Syrië bewegingsvrijheid houden.

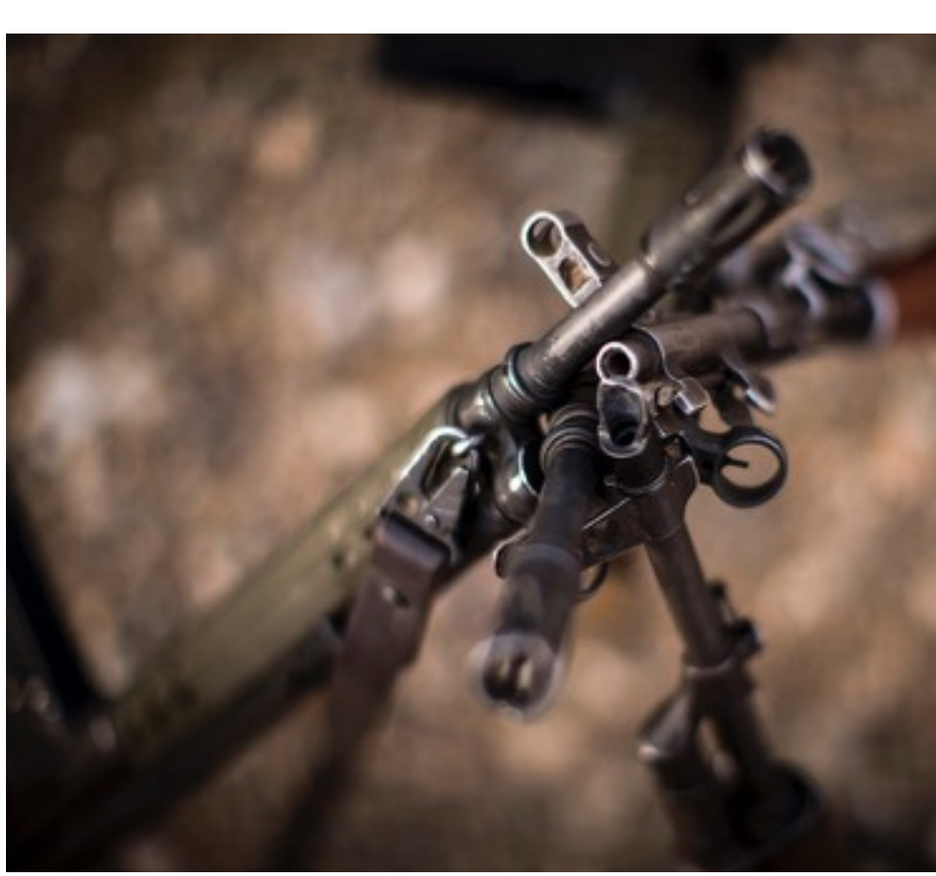

Irak

In de eerste helft van 2015 heeft ISIS in Irak nog plaatselijk (grote) offensieve acties uitgevoerd, waarbij onder meer in mei al-Ramadi, de hoofdstad van de provincie al-Anbar, is veroverd. Daarna was de situatie in Irak lange tijd relatief statisch wat betreft de frontlinies. In de laatste maanden van 2015 hebben de Iraakse en Koerdische strijdkrachten, gesteund door milities en luchtaanvallen van de coalitie, in Noord-, Centraal- en West-Irak terrein op ISIS heroverd. Door de toegenomen druk op verschillende fronten lijkt ISIS zich in toenemende mate te beperken tot defensieve activiteiten en kleinschalige acties in Irak.

Inherent Resolve

Operatie Inherent Resolve is gericht op het elimineren van ISIS en daarmee de dreiging die het vormt voor Irak en daarbuiten. Circa 300 Nederlandse militairen nemen deel aan deze operatie. Voor Nederlandse troepen was het inzetgebied in 2015 beperkt tot Irak. F-16's leverden luchtsteun aan coalitietroepen op de grond en bestoken doelen van ISIS. Nederlandse trainers ondersteunen Iraakse en Koerdische troepen met training en advies. De MIVD ondersteunt de missie met inlichtin-

Uitreizigers krijgsmacht

Bij de MIVD zijn defensiemedewerkers bekend die zich op individuele basis bij Koerdische dan wel christelijke groeperingen in Syrië en/of Irak hebben aangesloten ten behoeve van de strijd tegen ISIS. Het gaat hier om zowel voormalig beroepsmilitairen als voormalig dienstplichtige militairen, waarvan een aantal uitzendervaring heeft. In 2015 is Defensie voor het eerst geconfronteerd met een actief dienende militair die is uitgereisd en zich waarschijnlijk heeft aangesloten bij ISIS.

Verschillende individuen, die zich sterk profileren als oud-militairen, zijn in de openbaarheid getreden over de details van hun individuele deelname aan de strijd tegen ISIS.

Libanon

Weetje:
Nieuwsbericht:
12/11/2015
Tientallen mensen zijn om het leven gekomen bij een complexe bomaanslag in het zuiden van Beiroet.

Libanon is een aandachtsgebied voor de MIVD. Het voortdurende conflict in Syrië heeft ernstige politieke en veiligheidsimplicaties voor Libanon. Het grote aantal vluchtelingen (ca. één op de vijf mensen in Libanon is Syrisch vluchteling) zet de van oudsher gespannen sociale verhoudingen in het land onder druk. Daar komt bij dat de verschillende minderheden in het land zeer uiteenlopende meningen hebben over de situatie in Syrië. De regering realiseert zich de ernst van de situatie en heeft veiligheid tot haar prioriteit gemaakt. Mede daardoor is de veiligheidssituatie in het land relatief stabiel. Aanslagen kunnen echter niet worden uitgesloten.

De aanslagplegers waren in 2015, net als het geval was bij een golf van aanslagen in 2013, salafi-jihadisten die het voorzien hebben op de Sjiitische achterban van Hezbollah.

Hezbollah strijdt aan de zijde van de Syrische regeringstroepen, hoofdzakelijk op plaatsen langs de Libanees-Syrische grens die voor de partij van strategisch belang zijn. Voor de troepen van Assad vormen de strijders van Hezbollah in die gebieden een essentiële versterking. In de ogen van salafi-jihadistische groeperingen maakt dit de aanhangers van de partij tot een legitiem doelwit van aanslagen.

Anti-ISIS coalitie

Naast de deelname van Nederland aan de anti-ISIS coalitie in Irak (*Inherent Resolve*), zijn er al langere tijd Nederlandse militairen actief binnen de VN-missie, *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO). Deze VN-missie observeert vooral de grensgebieden tussen Israël, Syrië en Libanon en is daar fysiek aanwezig.

In het kader van beide militaire missies heeft de MIVD in 2015 verschillende politiek-militaire inlichtingenrapportages uitgebracht. Gelet op de waarschijnlijk aanhoudende strijd in Syrië en de verwevenheid van dit slagveld met de strijd in Irak, zal de MIVD het onderzoek naar de ontwikkelingen aldaar voortzetten.

Iran

De toegenomen militair-strategische manifestatie van Iran in de regio gaf aanleiding tot veelvuldige rapportage. Het betrof vooral de betrokkenheid van Iran bij de strijd van het Assad-regime in Syrië en daarnaast de militaire steunverlening aan de regering van Irak. Naar het oordeel van de MIVD past het in het veiligheidsbeleid van Iran dat het accent in 2015 meer is komen te liggen op de bestrijding van ISIS. Ook Teheran beoordeelt ISIS als een dreiging voor het eigen land. Het kader voor de nationale veiligheid wordt gevormd door het concept van de defensief gerichte, door Iran zogenoemde, strategische afschrikking (en vergelding). Deze opvatting is niet gewijzigd na de totstandkoming van het internationale akkoord over het Iraanse nucleaire programma, in juli 2015. Verder rapporteerde de MIVD over de Iraanse veiligheidsperceptie ten aanzien van de Perzische Golf / Straat van Hormuz. De economische betekenis van deze strategische zeeroute voor het Westen/Nederland blijft groot. De MIVD deed ook onderzoek naar de opbouw van het militair vermogen in het Cyber domein. Ten slotte had de opstelling van Iran jegens Afghanistan de aandacht.

Somalië

In het kader van zijn strategische inlichtingentaak alsmede de Nederlandse militaire bijdragen aan de Europese antipiraterijmissie EUNAVFOR Atalanta en de Europese trainingsmissie EUTM Somalië, heeft de MIVD gedurende 2015 onderzoek gedaan naar de veiligheidssituatie in Somalië. Hoewel de activiteiten van de Somalische piratennetwerken sinds 2012 zeer sterk zijn afgenomen, is dit voornamelijk een gevolg van tegenmaatregelen op zee en geeft de situatie op het Somalische vasteland geen aanleiding om aan te nemen dat dergelijke vormen van georganiseerde criminaliteit reeds tot het verleden behoren.

Het geweld in Somalië is divers van aard, maar wordt bovenal veroorzaakt door de aanwezige terroristische beweging al-Shabaab, die in haar streven naar een Oost-Afrikaans islamitisch emiraat vrijwel dagelijks aanslagen uitvoert in Somalië gericht tegen de federale Somalische overheid en haar (internationale) bondgenoten. Hoewel de militaire missie van de Afrikaanse Unie in Somalië (AMISOM) sinds 2015 in opeenvolgende offensieven meerdere dorpen en steden op al-Shabaab heeft heroverd, zijn de intentie en de capaciteiten van al-Shabaab om aanslagen uit te voeren in Somalië nauwelijks aangetast. De terroristische beweging mijdt grootschalige militaire confrontaties door zich - wanneer zij onder druk komt te staan - terug te trekken en vanuit de achterlanden aanvallen uit te voeren op verplaatsingen en bases van AMISOM en het Somalische federale leger. Ook in buurland Kenia bleek al-Shabaab in 2015 nog steeds in staat aanslagen uit te voeren.

European Union Naval Force (EU NAVFOR) Atalanta en EUTM Somalië.

Atalanta is de antipiraterij missie. EUTM Somalië is de trainingsmissie voor Somalische veiligheidstroepen. Nederland neemt aan beide missies deel.

Analist aan het woord:
"Enerzijds wordt de wederopbouw gefrustreerd door aanslagen van al-Shabaab. Anderzijds kent de huidige federale overheid slechts beperkte legitimiteit buiten Mogadishu, waardoor bestuurlijke hervormingen in heroverde gebieden regelmatig in slechte aarde vallen bij de lokale bevolking."

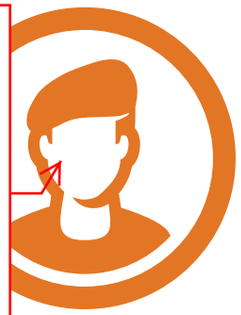

Burundi

2015 gaat waarschijnlijk de geschiedenis in als het jaar waarin het Burundese regime de vrede en positieve ontwikkelingen verspeelde die zij sinds het einde van de burgeroorlog in 2000 had genoten. Hoewel enkele voortekenen hiervan in 2014 zichtbaar werden, vormde de aankondiging eind april 2015 dat president Nkurunziza een controversiële derde termijn ambieerde, het startschot voor onrusten die het land eind 2015 nog steeds teisterden. Nkurunziza wist het hoofd te bieden aan een (mislukte) staatsgreep en hield, tegen het advies van de internationale gemeenschap in, toch verkiezingen. De verkiezingen tussen juni en eind juli werden geboycot door de oppositie en waren noch vrij, noch representatief. Sinds de herverkiezing van Nkurunziza neemt het gewapende geweld hand over hand toe. Enerzijds wordt iedere vorm van oppositie afgedaan als terrorisme en treden de veiligheidsdiensten hard op. Anderzijds groeit het, mogelijk ten dele gecoördineerde, verzet tegen de regering. Daarnaast zijn politici en prominente Burundezen in beide kampen het mikpunt van moordaanslagen die al aan tientallen mensen het leven hebben gekost. Het aantal burgerslachtoffers is vele malen hoger en in november 2015 waren ca. 220.000 Burundezen naar buurlanden gevlucht, een toename van ca. 1100% in zeven maanden.

Desalniettemin is het conflict in Burundi in 2015 vooral een machtsstrijd en is er voorlopig voornamelijk sprake van politiek gemotiveerde liquidaties en niet van een etnische genocide. Zowel de regering als de oppositie bestaan voornamelijk uit Hutu's, met ook Tutsi's aan beide zijden vertegenwoordigd. De Nederlandse bijdrage aan het security sector development programma en aan trainingen van Burundese militairen is vanwege de situatie bevroren. De MIVD bracht regelmatig adviezen uit over de situatie in Burundi.

Zuid-Sudan

In 2015 heeft de MIVD onderzoek gedaan naar de veiligheidssituatie in Zuid-Sudan, vanwege de Nederlandse bijdrage aan de *United Nations Mission in South Sudan* (UNMISS). Hierbij is voornamelijk aandacht besteed aan de voortdurende gewelddadigheden tussen de regerende *Sudan People's Liberation Movement/Army* (SPLM/A) en de *Sudan People's Liberation Movement/Army – In Opposition* (SPLM/A-IO). Deze strijd werd in 2015 voornamelijk uitgevochten in de noordelijke Zuid-Sudanese deelstaten Jonglei, Unity en Upper Nile, het gebied waarvandaan de SPLM/AI-O hoofdzakelijk opereert. Beide partijen hadden afgelopen jaar te maken met zich wijzigende allianties, omdat generaals met hun milities overliepen naar de tegenstander of een eigen strijd begonnen. Ook in de rest van Zuid-Sudan kwamen gevechten voor die enerzijds een voortzetting waren tussen de regering en de oppositie, anderzijds etnische gronden of andere lokale oorzaken hadden.

In maart 2015 verliep een ultimatum om tot een akkoord te komen waarna de strijd oplaaide. Tegen de verwachtingen in tekende de Zuid-Sudanese president Salva Kiir op 26 augustus 2015 onder grote internationale druk toch nog het vredesakkoord. Voormalig vice-president Riek Machar tekende dit akkoord, dat door bemiddeling van de *Intergovernmental Authority on Development* (IGAD) en de internationale gemeenschap een week eerder al tot stand was gekomen. Drie dagen na de ondertekening werd een staakt-het-vu-

ren afgekondigd als eerste stap in de normalisering van de situatie in Zuid- Sudan.

Ondanks het staakt-het-vuren en het regenseizoen – doorgaans een periode van gevechtspauze – gingen gerichte aanvallen en intensieve gevechten door tot oktober 2015. Confrontaties tussen de strijdende partijen bleven echter ook daarna op geringere schaal plaatsvinden. Het aantal grotere gevechten nam af, maar de geografische spreiding en het aantal geweldsincidenten namen toe. Ook op andere vlakken verloopt de implementatie van het vredesakkoord vooralsnog moeizaam. Zo kondigde president Kiir, zonder overleg met de oppositie, aan de huidige tien Zuid-Sudanese deelstaten te vervangen door 28 deelstaten. Hiermee ondermijnde hij de basis van het vredesakkoord, dat juist gebaseerd is op de machtsverdeling tussen regering en oppositie aan de hand van tien deelstaten.

Het aantal grotere gevechten nam af, maar de geografische spreiding en het aantal geweldsincidenten namen toe.

Libië

De ontwikkelingen in Libië werden met een militair strategische blik gevolgd. De veiligheidssituatie in de verschillende conflicthaarden in Libië was in 2015 nog erg slecht. Met bijna 1500 geweldsdoden tot eind november 2015 is het aantal slachtoffers weliswaar teruggelopen ten opzichte van 2014 (2825), maar de voortdurende binnenlandse onrust is een belangrijke voedingsbodem gebleken voor terroristische en criminele netwerken. De activiteiten van deze netwerken hebben een negatief sub-regionaal (vooral terrorisme) en regionaal (migratie richting de EU) uitstralingseffect.

Op nationaal niveau was bovendien sprake van twee rivaliserende regeringen: één in al-Beida (internationaal erkend) en één in Tri-

poli (niet erkend). Beide regeringen kampten, mede door beperkte olieproductie met grote economische problemen. Ondanks de presentatie van een kernkabinet door VN-bemiddelaar Bernardino León in oktober 2015, kon uiteindelijk geen overeenstemming over de eenheidsregering worden bereikt, met alle negatieve gevolgen van dien voor de stabiliteit van het land.

In Noordwest-Libië werden conflicten bevroren aan de hand van een reeks akkoorden. In het najaar keerde een militieverband zich tegen deze lokale overeenkomsten en de voortgang in het nationale vredesproces. De gevechten in het najaar in de hoofdstad Tripoli waren ook aan deze dynamiek verbonden. In het centrale kustgebied nam een Libische afdeling van de ISIS de stad Sirte in, nadat milities gelieerd aan de Tripoli-regering in Tripoli zich in mei hadden teruggetrokken. In de oostelijke plaats Derna was ISIS kort hiervoor door een radicaalislamitisch militieverband juist verdreven. De stad Benghazi was het afgelopen jaar wederom het grootste strijdtoneel in Libië. Het Libische leger, erkend door de oostelijke regering in al-Beida, is hier sinds 2014 verwikkeld geraakt in een asymmetrische strijd met een coalitie van radicaal islamitische milities.

In Zuid-Libië vonden bij Ubari, Sebha en Kufra regelmatig gevechten plaats tussen stammen. Er is nagenoeg geen presentie van de rivaliserende autoriteiten in de poreuze grensregio's. De stammen die hier woonachtig zijn en samenwerken met criminele netwerken zijn betrokken bij de smokkel van migranten naar de noordwestelijke kustregio. Naar schatting zijn duizenden mensen betrokken bij deze winstgevende mensensmokkel. Nationale noch lokale autoriteiten zijn in staat of bereid om deze criminele activiteiten aan te pakken.

De ontwikkelingen in Libië werden met een militair strategische blik gevolgd.

Afrika Indicator & Warning (I & W)

Buiten de geprioriteerde missiegebieden houdt de MIVD vanuit een strategische blik ook zicht op landen elders in Afrika. In 2015 is de positie van Afrika op het wereldtoneel aan sterke veranderingen onderhevig geweest. Verschuivende mondiale economische en politieke machtsverhoudingen hebben geleid tot economische kans, maar de veiligheidssituatie is de afgelopen jaren juist verslechterd. Niet alleen in Noord-Afrika en de westelijke Sahel, maar ook in enkele delen van sub-Sahara Afrika.

Ook buiten de zogeheten 'Gordel van instabiliteit' in de Sahara en Sahel, waar de focusgebieden van de Nederlandse krijgsmacht in Afrika liggen, bestaan diverse (opkomende) conflicten en crises die invloed kunnen hebben op Nederland. Daarom blijft Defensie een behoefte houden aan vroegtijdige waarschuwing (*early warning*). In dat kader rapporteerde de MIVD dan ook over militaire en veiligheidsrelevante ontwikkelingen die buiten de missiegebieden op het Afrikaanse continent vallen.

Grensoverstijgende fenomenen die van invloed zijn op de situatie in Afrika zijn religieus extremistisch geïnspireerd terrorisme, ongecontroleerde en illegale migratie, spanningen als gevolg van schaarse grondstoffen, de groeiende rol van China op het continent en ongrondwettelijke machtsaspiraties van zittende regimes. Meer specifiek is in 2015 de veiligheidssituatie in onder meer Nigeria verslechterd. Het extreme geweld van de terroristische organisatie Boko Haram is in intensiteit en frequentie toegenomen. Deze orga-

Ook buiten de zogeheten 'Gordel van instabiliteit' bestaan diverse (opkomende) conflicten en crises die invloed kunnen hebben op Nederland.

nisatie destabiliseert niet alleen de noordelijke regio van Nigeria, maar de dreiging begint zich ook gestaag uit te breiden tot Tsjaad, Niger en Kameroen. Hierbij komt dat Boko Haram zich loyaal heeft verklaard aan ISIS, wat kan leiden tot een nauwere vorm van samenwerking tussen deze twee groepen. Burkina Faso werd in 2015 geconfronteerd met een kortstondige staatsgreep. De Ebola-epidemie in West-Afrika is weliswaar bezworen, maar heeft wel het onvermogen aangetoond van sommige Afrikaanse staten, zoals Liberia, Sierra Leone en Guinee, om adequaat te reageren op acute calamiteiten met serieuze economische, politieke en sociale consequenties. Naar verwachting zullen interne conflicten, radicalisering, achtergestelde welvaart en demografische ontwikkelingen de migratiedruk vanuit Afrika richting Europa verder doen toenemen.

China

De MIVD heeft in 2015 ook onderzoek gedaan naar het Chinese buitenlands-, veiligheids- en defensiebeleid. China streeft naar een krijgsmacht die past bij zijn rol als mondiale grootmacht en is gestaag bezig de hiervoor noodzakelijke militaire capaciteiten te ontwikkelen, ook in het digitale domein. De Chinese krijgsmacht geldt als een belangrijk instrument van het Chinese buitenlandbeleid.

Evenals in 2014 vertoonde de situatie in China's maritieme invloedssfeer een wisselend beeld. Het aantal activiteiten van de Chinese marine en luchtmacht, in en boven de internationale zeestraten tussen de Oost-Chinese Zee en de Stille Oceaan, neemt toe. De Chinese landreclamatie-activiteiten in de Zuid-Chinese Zee lijken grotendeels voltooid, maar de onduidelijkheid over de uiteindelijke Chinese intenties met betrekking tot deze kunstmatige eilanden zijn een bron van zorg voor de regio. Dit geldt eveneens voor de ambigue opstelling van China in relatie tot zijn maritieme claims in de Zuid-Chinese Zee. Internationale pogingen om China er toe te bewegen meer duidelijkheid te verschaffen over de basis en legitimiteit van deze claims, hebben tot op heden geen resultaat gehad. De maritieme activiteiten van de Chinese kustwacht rond de door China en Japan betwiste Senkaku/Diaoyu-eilanden beginnen een structureel karakter te krijgen.

Het karakter van de Chinese militaire presentie in de Indische Oceaan werd in 2015 groten-

deels bepaald door China's bijdrage aan de internationale antipiraterij-inspanningen in de Golf van Aden.

China heeft onlangs bekend gemaakt dat het zijn eerste buitenlandse militaire logistieke steunpunt in Djibouti zal gaan bouwen. Deze basis zal in eerste instantie gebruikt worden voor de logistieke ondersteuning van de Chinese anti-piraterijmissie. Op termijn kan het een bruggenhoofdfunctie vervullen voor verdere Chinese militaire activiteiten in Afrika en het Midden-Oosten.

China heeft, als grote mogendheid op het wereldtoneel, een verandering in de mondiale machtsbalans veroorzaakt. Hoewel China de bestaande internationale stelsels in het algemeen zal accepteren, zal het deze daar waar mogelijk proberen in lijn te brengen met de eigen belangen. Ook zal China proberen alternatieve stelsels op te zetten, waarbij China het meest invloedrijk is.

Latijns-Amerika en Venezuela

In een gezamenlijk team vergaren AIVD en MIVD inlichtingen en achtergrondinformatie over de regio Latijns-Amerika en het Caraïbisch gebied ten behoeve van de Nederlandse overheid. De Nederlandse krijgsmacht is permanent aanwezig in de Caraïbische delen van het Koninkrijk. Ook dit is reden om ontwikkelingen in het gebied, waar deze van invloed kunnen zijn op de Nederlandse militaire aanwezigheid, te volgen. De eilanden Sint Eustatius, Saba en Bonaire zijn bijzondere Nederlandse gemeenten. Samen met Curaçao, Aruba en Sint-Maarten reiken de grenzen van het Koninkrijk der Nederlanden tot in Latijns-Amerika.

In deze regio is Venezuela het grootste buurland van het Koninkrijk der Nederlanden. In Venezuela is sprake van oplopende politieke, economische en sociale spanningen. De afgelopen jaren is de economische situatie in Venezuela verder verslechterd, vooral door de val van de wereldolieprijzen en door een gebrek aan investeringen in vitale infrastructuur. Daarnaast was sprake van toegenomen polarisatie tussen de regeringspartij en de verenigde oppositie in aanloop naar de parlementsverkiezingen in december 2015. De verkiezingen zijn met grote meerderheid gewonnen door de verenigde oppositie.

De Venezolaanse bevolking gaf hiermee uiting aan haar onvrede met de verslechterde sociaal-economische situatie en het gebrek aan democratie. In dat licht is op de Benedenwindse eilanden een toename van Venezolaanse bezoekers onderkend die naast eerste levensbehoeften veelal dollars trachten te verkrijgen. Deze ontwikkelingen zijn een toenemende bron van zorg in de desbetreffende landen van het Koninkrijk.

De verwachting is dat de situatie in Venezuela in 2016 verder zal verslechteren. De MIVD en de AIVD blijven de ontwikkelingen nauwlettend volgen.

MIVD
Jaarverslag
2015

Weerbaar en alert

Proliferatie

Verspreiding (proliferatie) van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen wordt wereldwijd beschouwd als een reële bedreiging van de internationale veiligheid. De MIVD en de AIVD doen gezamenlijk onderzoek naar landen die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met internationale verdragen, werken aan de productie en/of ontwikkeling van massavernietigingswapens. Dit contraproliferatieonderzoek wordt uitgevoerd door de gezamenlijke Unit Contraproliferatie (UCP).

In 2015 heeft de UCP de regering voorzien van bijzondere inlichtingen over proliferatierelevante ontwikkelingen in de zogeheten ‘landen van zorg’.

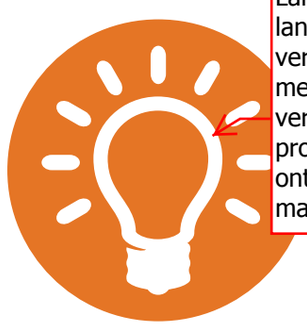

Zo heeft de UCP onder andere de ontwikkelingen rond de nucleaire en ballistischeraketprogramma’s van Iran nauwlettend gevolgd, mede om vast te stellen of Iran zich houdt aan de overeengekomen voorwaarden in het nucleaire akkoord met de internationale gemeenschap. In 2015 is er ook meerdere malen gerapporteerd over de mogelijke CBRN-capaciteiten van non-statelijke actoren in vooral Irak en Syrië.

Naast het verschaffen van inlichtingen zijn er door optreden van de UCP in 2015 ook verschillende verwervingspogingen van proliferatiegevoelige goederen verhinderd. De UCP werkte daarbij nauw samen met onder andere het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Douane en met buitenlandse partnerdiensten. Medewerkers van de UCP bezochten voorts specifieke instellingen en bedrijven om deze te wijzen op mogelijke proliferatierisico's.

Cyber

Groeiende dreiging

De dreiging van digitale spionage tegen Defensie, defensietoeleveranciers, bondgenootschappelijke netwerken en producenten van militair-relevante producten is fors. Deze dreiging neemt toe, wordt steeds agressiever, geavanceerder en was nog niet eerder zo succesvol vanuit het perspectief van de aanvaller. Waar voorheen buitenlandse inlichtingendiensten vooral agenten in derde landen lieten opereren met alle risico's van dien (valse paspoorten en identiteiten, kans op diplomatieke incidenten, fysieke veiligheid, etc.), kan tegenwoordig veelal worden volstaan met een aanval vanachter een anonieme computer.

Digitale spionage

De MIVD onderkent op wekelijkse basis pogingen tot digitale spionage tegen Nederlandse belangen. De belangrijkste doelwitten die de MIVD daarin onderkent, zijn de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. Maar ook het internationale bedrijfsleven, toeleveranciers van Defensie in het bijzonder, is een geliefd doelwit van buitenlandse spionage.

Met name enkele niet-westerse landen met grote militaire ambities maken zich hier schuldig aan. Gevoelige kennis moet daarom goed worden beschermd. Diepgaand onderzoek naar mogendheden die zich mogelijk toegang tot die kennis willen verschaffen, is daarom van groot belang.

De dreiging van digitale spionage is fors.

Behalve dat de toegang tot netwerken en systemen ongekende spionage mogelijkheden kent, biedt het ook de mogelijkheid de functionaliteit ervan te beïnvloeden. In dat kader is een trend waarneembaar binnen militaire inlichtingendiensten om zich in toenemende mate te specialiseren in het binnendringen van zogenaamde Industriële Controle Systemen of SCADA systemen. Deze systemen worden onder andere gebruikt voor de vitale onderdelen van een economie. Manipulatie, ontzegging van- of schade aan dergelijke systemen kunnen zowel militair als civiel een belangrijke rol gaan spelen in toekomstige conflicten.

De meest gebruikte aanvalsmiddelen zijn *spear phishing* (gerichte kwaadaardige e-mails) en *watering holes* (het infecteren van bezoekers van een website), maar de MIVD heeft ook infecties geconstateerd door onder meer USB-sticks of via Wi-Fi. Bij een geslaagde hack gaan daders van digitale spionage in de regel op zoek naar intellectueel eigendom, politieke inlichtingen, informatie om hun eigen krijgsmachten of nucleaire capaciteiten sneller te kunnen ontwikkelen en/of technologische kennis om het nationale bedrijfsleven te bevorderen.

De MIVD doet actief onderzoek naar dreigingen van statelijke actoren in het digitale domein. De technische kenmerken en kennis over de modus operandi worden gebruikt in tal van sensoren om Nederland te verdedigen tegen aanvallen die niet worden gedetecteerd door commerciële producten. Op dagelijkse basis worden dergelijke aanvallen afgeslagen.

Opbouwen kennis voor militair optreden in het digitale domein

Voor Defensie is cyberspace het vijfde domein voor militair optreden (naast land, zee, lucht en de ruimte). Krijgsmachten, maar ook partijen als ISIS gebruiken het digitale domein als *command and control* systeem, als rekruteringsmiddel en voor propaganda.

Defensie, als zwaardmacht, kan zich hieraan niet onttrekken. De MIVD moet inzicht en handelingsperspectief bieden ten aanzien van (potentiële) conflicten en relevante ontwikkelingen in dit domein. Zoals ook door de Commissie Dessens geconcludeerd, moet de MIVD digitale verkenningen met het oog op mogelijke militaire operaties kunnen uitvoeren.

De MIVD doet actief onderzoek naar dreigingen van statelijke actoren in het digitale domein.

(Attributie) onderzoek

De MIVD heeft bij digitale aanvallen op voor Defensie relevante netwerken en op basis van verworven informatie bij relevante actoren attributieonderzoek verricht: wie is de aanvaller achter deze digitale campagne? Technische attributie is vaak de eerste stap: welke technische kenmerken zijn gebruikt? De volgende stap betreft de operationele attributie: in welke andere aanvallen zijn deze kenmerken eerder gebruikt en welke groep zit er waarschijnlijk achter? De laatste en moeilijkste stap is het antwoord te vinden op politieke attributie: wie heeft in politieke zin opdracht gegeven?

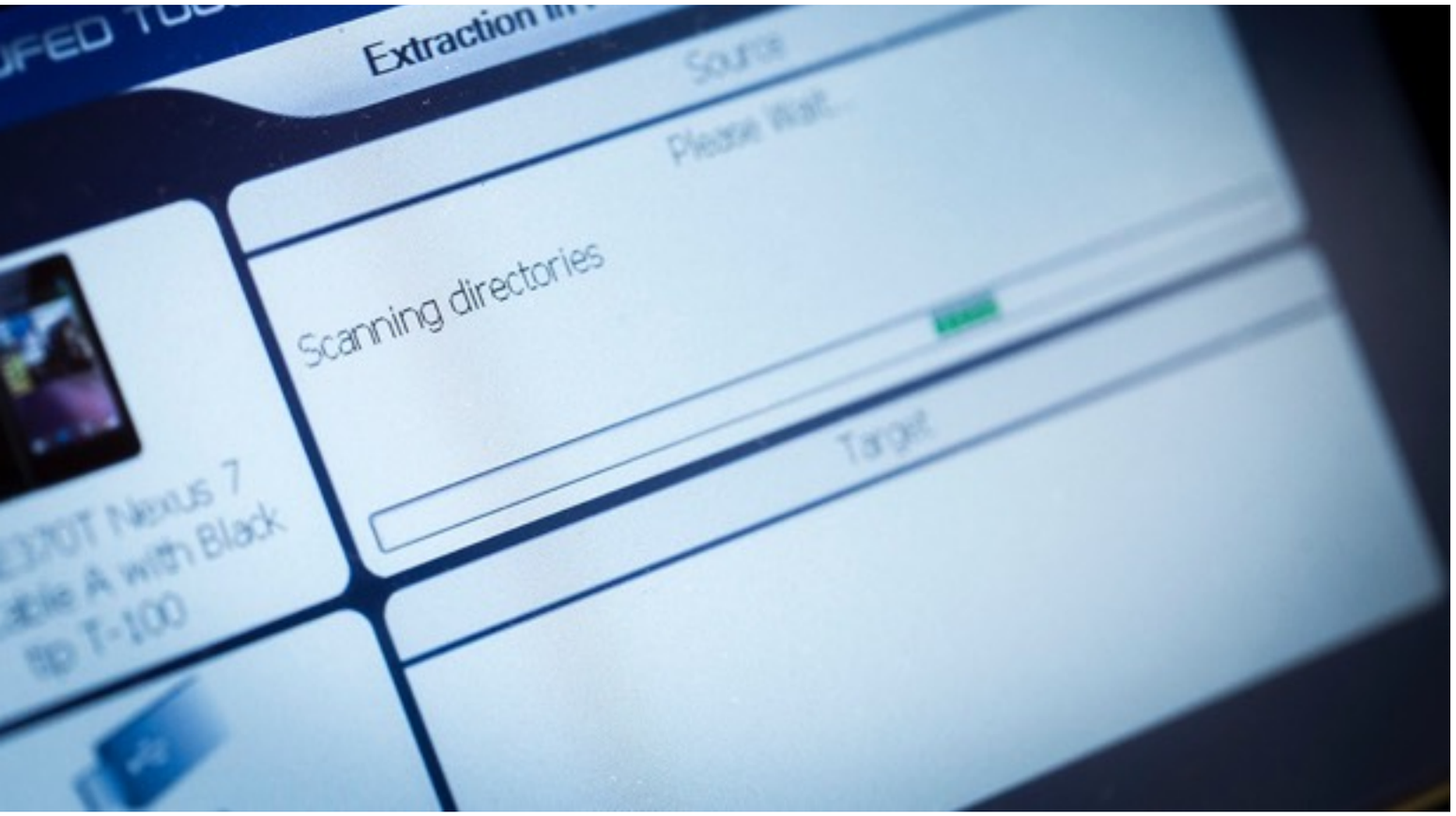

Uit deze onderzoeken rijst een beeld van enkele staten die met zeer aanzienlijke middelen trachten ongeëvenaarde grote hoeveelheden data te ontvreemden om daarmee hun belangen te dienen. Sommige staten zetten op dagelijkse basis naar schatting meer dan honderdduizend personen in ten behoeve van digitale spionage. Opmerkelijk daarbij is dat de scheiding militair-civiel vervaagt in het digitale domein. Een militaire inlichtingendienst van een vreemde mogendheid beperkt zich niet per definitie tot militaire doelen. Militair relevante targets worden ook aangevallen door civiele statelijke actoren. Ook maken civiele inlichtingendiensten in militaire zin gebruik van het digitale domein. Intensieve samenwerking en afstemming alsmede verregaande integratie op het gebied van cyber met de AIVD is daarom van essentieel belang om op efficiënte en effec-

tieve wijze te kunnen optreden tegen deze dreigingen. Op technisch vlak is deze kennis en kunde van de twee diensten al geborgd binnen de JSCU.

De MIVD heeft in 2015, mede op basis van de snel toegenomen dreigingen en een groeiende vraag naar producten, zowel in personele als in materiële zin inspanningen verricht om het cyberinlichtingenvermogen uit te bouwen. Technologisch geavanceerde oplossingen, het (laten) nemen van beveiligingsmaatregelen, het doen van onderzoek naar de aanwezigheid van vreemde actoren op netwerken en bovenal een nieuw wettelijk kader (zie pagina 39 en 40) zijn van groot belang voor de verdere doorontwikkeling van offensieve en cybercapaciteiten voor Defensie.

Daarnaast draagt de MIVD actief bij aan het speerpunt van kennisdeling uit de Defensie cyberstrategie. Het Defensie Cyber Commando (DCC) heeft medewerkers tewerkgesteld bij de MIVD. Met deze samenwerking draagt de MIVD/JSCU bij aan het opleiden van het technisch personeel van het DCC. Na deze periode wordt de werkwijze geëvalueerd.

Hybride oorlogsvoering

Naast digitale spionage onderzoekt de MIVD ook offensieve cybervermogens van vreemde mogendheden. De meest voorkomende verschijningsvorm van hybride oorlogsvoering zijn de zogenaamde *Information Operations*, die als doel hebben om de publieke opinie te beïnvloeden. Dit soort activiteiten wordt steeds vaker ingezet als aanvulling op, klassieke militaire operaties en conventionele militaire middelen. Vaak gebeurt dit via het digitale domein, veelal door ogenschijnlijk niet-statelijke actoren. De MIVD constateert dat deze groeperingen vaak gesteund en gestuurd worden door inlichtingendiensten.

Vooruitblik

Digitale aanvallen zijn in het informatietijdperk helaas een gegeven. Digitale landsverdediging in combinatie met *Forward Defence* capaciteiten, waarbij de inlichtingendiensten

Uit attributie-onderzoeken rijst een beeld van staten die met zeer aanzienlijke middelen ongeëvenaarde grote hoeveelheden data trachten te ontvreemden.

actief op zoek gaan naar bedreigingen voor dat deze zich daadwerkelijk manifesteren, kunnen effectief tegenwicht bieden aan een van de meest agressieve en succesvolle vormen van spionage, sabotage en oorlogsvoering die de wereld ooit gekend heeft. Verdere ontwikkeling van capaciteiten en mogelijkheden om Nederland beter te wapenen tegen dit soort activiteiten is van belang om de samenleving veilig te maken en te houden.

Het kunnen intercepteren van telecommunicatie is ook bij cyber-onderzoek van groot belang. Gelet op de bepalingen in de Wiv 2002, maakt de MIVD onder meer gebruik van interceptie in de ether, in het bijzonder van satellietcommunicatie. Het is echter een feit dat relevante informatiestromen zich de afgelopen decennia hebben verplaatst naar kabelgebonden infrastructuren. Toegang tot internationale telecommunicatie, via ether én kabel, is van wezenlijk belang voor de veiligheid van Nederland, de krijgsmacht en daarmee voor het werk van de MIVD.

Het belang van toegang tot de kabel voor optreden in het digitale domein

De MIVD wil zijn taken voor de bescherming van de krijgsmacht goed kunnen blijven uitvoeren en haar verantwoordelijkheden voor een veiliger Nederland in het samenspel met haar nationale veiligheidspartners naar behoren kunnen invullen. Daarvoor is toegang tot de kabel essentieel.

- *Inlichtingen capaciteiten statelijke actoren.* Het is de taak van de MIVD om inzicht te verschaffen in de cyber-intenties, -capaciteiten en -activiteiten van vreemde mogendheden.

Het overgrote deel van alle telecommunicatie gaat via kabelnetwerken.

Krijgsmachten van verschillende staten ontwikkelen dergelijke capaciteiten in hoog tempo. Actoren beproeven nieuwe methoden vaak op laagdrempelige doelwitten en gebruiken hiervoor het digitale domein dat voor het overgrote deel uit een kabelgebonden infrastructuur bestaat. Door in deze fase van het ontwikkelingsproces zicht te krijgen op de toekomstige capaciteiten van verschillende staten kunnen we ons tijdig en gedegen voorbereiden.

- *Verdediging.* Het overgrote deel van alle telecommunicatie gaat via kabelnetwerken. Vrijwel alle cyberdreigingen bereiken het slachtoffer via de kabel. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om 'malware' van staten die uit zijn op vertrouwelijke informatie bij de Nederlandse overheid, op intellectueel eigendom, op technologische kennis en op andere gevoelige gegevens bij de defensie-industrie. Door de grote afhankelijkheid van digitale systemen, is ook Defensie vatbaar voor aanvallen. De exfiltratie van verkeer, de data die aanvallers weten te ontvreemden, gebeurt via kabelgebonden netwerken. Toegang tot de kabel, in combinatie met kennis over de modus operandi van (statelijke) actoren, maakt dat de MIVD op tijd maatregelen kan (laten) nemen en daarmee schade kan helpen voorkomen. Op deze manier kunnen we er voor zorgen dat Nederland, een safe place to do business is.

- *Het ondersteunen van de cyberoperaties van de krijgsmacht in het buitenland.* Voor het militaire optreden in het digitale domein moet er vroegtijdig diepgaande kennis zijn van systemen van potentiële tegenstanders (gebruik, kwetsbaarheden, relaties met andere systemen) om nevenschade te voorkomen. Alleen dan kan, onder leiding van de Commandant der Strijdkrachten, cyber capaciteit offensief worden ingezet en een effectieve capaciteitsopbouw binnen de krijgsmacht worden vormgegeven. De MIVD verwerft dergelijke kennis, maar wordt daarin nu ernstig beperkt door de techniekafhankelijke bepalingen in de Wiv 2002.

Extremisme en terrorisme

De MIVD verricht onderzoek naar activiteiten van organisaties en personen die vanuit extremistisch gedachtegoed het functioneren van de defensieorganisatie, de defensie-industrie of van militaire bondgenoten op Nederlands grondgebied kunnen schaden. De meeste onderzoeken betreffen in dit kader een aan links- dan wel rechts-extremisme te relateren dreiging.

Acties tegen Defensie van de kant van links-activistische en/of links-extremistische georiënteerde groepen en individuen zijn voornamelijk gericht op vier thema's: werving van personeel, de defensie-industrie, de mogelijke opslag van nucleaire wapens en betrokkenheid van Defensie bij de uitvoering van het asiel- en vreemdelingenbeleid. Deze acties hebben meestal een demonstratief karakter en leveren slechts in een enkel geval hinder op.

Rechts-extremisme binnen de defensieorganisatie kan de interne veiligheid van de krijgsmacht ondermijnen. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld interne onrust als gevolg van discriminatie van militairen, waardoor zowel de hiërarchische structuur binnen een eenheid als de onderlinge samenwerking (met name in een missiegebied van cruciaal belang) onder druk kan komen te staan. De dreiging is gering, maar het blijft van belang om personen of groepen binnen de defensieorganisatie, die het rechts-extremistische gedachtegoed aanhangen, dan wel (actief) steun verlenen aan rechts-extremistische partijen en organisaties, tijdig te onderkennen.

Mede vanwege de deelname aan internationale militaire missies, onder andere gericht tegen terroristische organisaties zoals ISIS, vormt Nederland een potentieel doelwit voor terroristische aanslagen.

De MIVD ontplooit activiteiten om de terroristische dreiging tegen Nederland en in missiegebieden tijdig te signaleren en te neutraliseren.

De MIVD heeft in 2015 activiteiten ontplooid om de terroristische dreiging tegen Defensie in het Koninkrijksgebied en missiegebieden tijdig te signaleren en te neutraliseren. De MIVD onderzoekt, onder andere naar aanleiding van meldingen bijzondere voorvallen mogelijk terroristische dreiging tegen Defensie. Hierbij wordt gekeken naar (vermeende) islamitische radicalisering binnen Defensie en potentiële exogene dreiging tegen Defensie.

Meldingen bijzondere voorvallen

In 2015 heeft de MIVD ruim 3770 meldingen bijzondere voorvallen ontvangen. Dit betreffen voornamelijk voorvallen die vanuit de defensieorganisatie aan de MIVD worden gemeld en meldingen van partnerorganisaties of burgers. Een deel van deze meldingen hield een mogelijke bedreiging voor de veiligheid van de krijgsmacht in. De meldingen die de MIVD ontvangt, zijn zeer divers. Daarbij valt te denken aan opvallende belangstelling voor kazernes, voor defensiepersoneel of het thuisfront. Ook heeft de MIVD tientallen meldingen bijzondere voorvallen ontvangen die betrekking hadden op missiegebieden, met name Mali en Irak.

Alle meldingen worden door de MIVD geregistreerd en geanalyseerd. In geval van een (mogelijk) zorgwekkende situatie doet de MIVD verder onderzoek. Indien noodzakelijk kan de MIVD een derde partij over de (mogelijke) dreiging informeren zodat passende maatregelen kunnen worden genomen. Belangrijke partners binnen de defensieorganisatie zijn bijvoorbeeld de Beveiligingsautoriteit Defensie (BA) en de Koninklijke Marechaussee (KMar). Buiten de defensieorganisatie zijn de Nationale Politie en de AIVD partners waarmee op regelmatige basis mee wordt samengewerkt.

Het is van groot belang voor de veiligheid van de krijgsmacht dat deze meldingen allemaal nauwkeurig worden geanalyseerd, teneinde de mogelijk hieruit voortkomende dreiging te kunnen duiden en risico's te mitigeren.

Veiligheidsbevordering (Nederland)

Naast de inhoudelijke bijdrage die de MIVD leverde aan de geïntegreerde dreigingsbeelden, participeerde de MIVD ook in 2015 ten behoeve van een ordelijk verloop van nationale evenementen (zoals Prinsjesdag, de Nationale Veteranendag en de Nationale Dodenherdenking) in afstemmingsoverleggen die voorafgaand aan ieder evenement onder coördinatie van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) plaatshebben.

Tevens participeert de MIVD in de interdepartementale stuurgroep Dreigingsmanagement Potentieel Gewelddadige Eenlingen (PGE) onder coördinatie van de NCTV. Deze stuurgroep geeft richting aan de activiteiten die in Nederland worden ondernomen om de (mogelijke) dreiging hiervan te kunnen beheersen.

Spionage

De dreiging van traditionele spionage tegen Defensie was in 2015 onveranderd actueel. Voor de MIVD betreft deze spionagedreiging de ongeoorloofde vergaring van informatie of ongewenste beïnvloeding door statelijke dan wel niet-statelijke actoren die een bedreiging kunnen vormen voor het optreden van de krijgsmacht, voor de Nederlandse defensie-industrie of voor bondgenootschappelijke organisaties als de NAVO. Deze dreiging doet zich overigens niet alleen voor in Nederland, maar ook in de Caraïbische delen van het Koninkrijk en in missiegebieden. In het kader van de nasleep van en het onderzoek naar de MH-17 ramp heeft de MIVD ook in 2015 contraspionage onderzoeken uitgevoerd.

Analist aan het woord: "Diepgaand spionage-onderzoek is veelal een complex proces van de lange adem. Vijandige inlichtingenofficieren zijn getrains om hun bewegingen en contacten te verhullen. Dit bemoeilijkt detectie en het neutraliseren van deze dreiging."

In 2015 is op basis van meldingen of eigen informatie een aantal nieuwe onderzoeken gestart. Verder is er meer inzicht verkregen in grensoverschrijdende inlichtingenactiviteiten vanuit omringende landen naar Nederland. Hiernaast zijn eerdere langlopende onderzoeken voortgezet.

Deze activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten in Nederland waren vorig jaar nadrukkelijk gericht op het vergaren van economische, politieke en technologische informatie. Zij richten zich daarbij ook op Defensie en de defensie-industrie. Buitenlandse inlichtingenofficieren maakten herhaaldelijk gebruik van de open grenzen en de goede verbindingen van Nederland met het buitenland. De activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten gericht tegen Defensie vinden in Nederland plaats, maar ook in missiegebieden en in landen waar Nederlands defensiepersoneel is gestationeerd. Dit betreft bijvoorbeeld bij (inter-) nationale hoofdkwartieren of door bilaterale uitwisseling. Bewustwording van de risico's van spionage is een belangrijk aandachtspunt.

De MIVD heeft in 2015 de samenwerking met de AIVD op het gebied van contraspionage geïntensiveerd.

De dreiging van traditionele spionage tegen Defensie was in 2015 onveranderd actueel.

Industrieveiligheid

In het kader van de industrieveiligheid richt de MIVD zich op de beveiliging van materieel en gegevens bij de zogenoemde defensieorderbedrijven. Het gaat hier om civiele bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten voor de Nederlandse Defensie of buitenlandse opdrachtgevers. De MIVD verstrekte adviezen over de implementatie van de voorgeschreven beveiligingseisen en controleerde de naleving van het beveiligingsbeleid.

Met ingang van 1 september 2015 is het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) in werking getreden. De wijziging betreft onder meer het opnemen van een grondslag voor het doorberekenen van kosten verbonden aan veiligheidsonderzoeken alsmede enkele andere wijzigingen. Met ingang van genoemde datum worden veiligheidsonderzoeken bij de werkgever in rekening gebracht. Voor de MIVD is tarifering aan de orde bij de zogenoemde defensieorderbedrijven (ABDO-bedrijven).

De MIVD heeft in 2015 de defensie-industrie uitgebreid voorgelicht over de achtergronden van deze wetswijziging en de consequenties voor de industrie.

Weetje:
Eind 2015 moesten 643 defensieorderbedrijven in Nederland voldoen aan de Algemene Beveiligingseisen voor Defensie-opdrachten (ABDO), een toename van 99 ten opzichte van 2014.

Feiten & cijfers 2015

- 104 aanvragen voor de beoordeling van bedrijven in Nederland op geschiktheid en beveiliging conform de ABDO.

- In 2 gevallen betrof het een aanvraag van een buitenlandse overheid.

- Het aantal gerubriceerde defensieopdrachten vertoont nog steeds een stijgende lijn. Op verzoek van het buitenland is 52 keer een *Facility Security Clearance* jegens een Nederlands bedrijf verstrekt.

- De MIVD heeft 2 integrale audits op de beveiliging bij een bedrijf uitgevoerd. De MIVD heeft ruim 100 meldingen van veiligheidsincidenten bij de industrie ontvangen waarvan er op basis van risicoanalyse en prioritering 46 in behandeling zijn genomen. Daarbij is onderzocht of sprake is van indicaties op het gebied van contra-inlichtingen en zijn maatregelen genomen om de schade te beperken en herhaling te voorkomen.

Na een stijging in de afgelopen jaren is het aantal verzoeken vanuit de defensie-industrie om mensen die niet beschikken over de Nederlandse nationaliteit te plaatsen op een vertrouwensfunctie in 2015 gedaald: er werden 66 van dergelijke verzoeken behandeld, een afname van 25 ten opzichte van 2014.

Faillissementen en overnames door andere (buitenlandse) bedrijven, met vaak complexe constructies, vormden in 2015 een belangrijk aandachtspunt van de MIVD. Risicoanalyse moest uitwijzen of specifieke maatregelen moesten worden genomen en/of voorwaarden moesten worden gesteld ten aanzien van de beveiliging van gerubriceerde informatie.

De MIVD heeft actief bijgedragen aan de totstandkoming van 14 bilaterale algemene beveiligingsverdragen (zogenoemde *General Security Agreements*), voornamelijk met lidstaten van de EU. Hierbij is vooral aandacht besteed aan de industrieveiligheidsparagraaf die het wederzijds plaatsen van gerubriceerde opdrachten, zowel in de militaire als in de civie-

Weetje:
De MIVD verzorgt tevens veiligheidsbriefings voor commerciële bedrijven ter verhoging van beveiligingsbewustzijn. Daarnaast traint de MIVD samen met JISTARC (Joint Intelligence Surveillance, Target Acquisition & Reconnaissance Commando) beveiligingsfunctionarissen van de defensieorderbedrijven. Veiligheidsrisico's gerelateerd aan het zaken doen met buitenlandse afnemers en het maken van buitenlandse dienstreizen is daarbij een belangrijk aandachtspunt.

le sfeer, alsmede het toezicht op de betrokken bedrijven moet faciliteren. Over mogelijke bezwaren tegen diverse exporten van sensor-, wapen-, communicatie- en radarsystemen evenals de daaraan gerelateerde technologie heeft de MIVD overleg gevoerd met de Defensie Materieel Organisatie (DMO).

Algemene Beveiligingseisen voor Defensie Opdrachten (ABDO)

In 2013 werd gestart met de herziening van de ABDO. In nauwe samenwerking met de defensie-industrie is in 2014 en 2015 een basis gelegd voor de totstandkoming van de vernieuwde ABDO met het doel een richtlijn te maken die toepasbaar is voor de gehele overheid. Naast de Algemene Rekenkamer hebben ook andere ministeries zoals Binnenlandse Zaken en Veiligheid en Justitie het eindresultaat getoetst op toepasbaarheid en (juridische) haalbaarheid.

In het tweede kwartaal van 2016 is de vernieuwde ABDO gereed voor publicatie. Significante veranderingen ten opzichte van de ABDO 2006 zijn maatregelen op het gebied van *cybersecurity*, die een antwoord geven op de technologische ontwikkelingen van de laatste 10 jaar. Het gaat hier om netwerkbeveiliging, cloudcomputing, virtualisatie en *Bring Your Own Device* (BYOD). Dit zijn ontwikkelingen waardoor de beschikbaarheid van informatie tijd-, plaats- en apparaat- onaf-

hankelijk is geworden. Ook vervaagt de scheiding tussen zakelijk en privégebruik van apparatuur. Deze ontwikkelingen bieden kansen, maar vergroten echter ook de risico's op spionage en kwetsbaarheid.

Een andere belangrijke toevoeging is *Incident Handling*. Daar waar de ABDO 2006 zich concentreerde op het voorkomen en detecteren van beveiligingsincidenten beschrijft de ABDO 2016 juist ook het proces van hoe om te gaan met een incident, in het bijzonder met een cyber incident. Dit proces van incident handling is mede door de defensie-industrie zelf getoetst op werking. In samenwerking met de MIVD heeft de industrie deelgenomen aan de NATO oefening *'Cyber Coalition'*. Tijdens de oefening is een fictief te beschermen belang bij een fictief defensieorderbedrijf, *'The ICE Company'*, gehackt. De bevindingen van het incident response team van de industrie zijn verwerkt in de nieuwe ABDO.

De MIVD behandelt de *Requests for Visit* (RfV) voor Nederlandse defensiemedewerkers die een dienstreis naar het buitenland maken, alsook voor buitenlanders die in Nederland een defensielocatie willen bezoeken. In 2015 zijn circa 2.250 uitgaande en 550 inkomende verzoeken verwerkt voor circa 11.250 reizigers vanuit en 1.375 bezoekers aan Defensie.
Sinds medio 2015 kunnen defensiemedewerkers de RfV elektronisch invullen en aanbieden door middel van de e-RfV applicatie. De AIVD behandelt de RfV voor buitenlandse bezoekers aan, en voor reizigers vanuit de Nederlandse defensie-industrie.

Gegevensveiligheid

De MIVD levert een bijdrage aan (digitale) gegevensveiligheid door het uitvoeren van elektronische veiligheidsonderzoeken en digitale forensische onderzoeken. Deze onderzoeken zijn zowel proactief als reactief van aard.

Een elektronisch veiligheidsonderzoek is een technisch Contra-Inlichtingen onderzoek gericht op de veiligheid van ruimtes als gespreks- of verwerkingsruimte voor het bespreken of verwerken van Stg. Geheim of hoger gerubriceerde informatie.

In een elektronisch veiligheidsonderzoek wordt gekeken naar de aanwezigheid van opname- en afluisterapparatuur, observatieapparatuur, de telecommunicatie-infrastructuur, ICT, stralingsaspecten van apparatuur, inkijk mogelijkheden en de geluidsdemping in of van de ruimte. Dit onderzoek is veelal proactief van aard. Daarvoor in aanmerking komende ruimtes worden periodiek onderworpen aan een technische audit.

De elektronische veiligheidsonderzoeken richten zich vooral op het controleren van de technische veiligheid van ruimten als gespreksruimte. Uitgangspunt daarbij is dat niet alleen de ruimte maar ook de naaste omgeving onder controle moet zijn. Daarnaast worden in het bijzonder voertuigen en ontvangen relatiegeschenken gecontroleerd op

mogelijk aangebrachte opname-, afluister- en observatieapparatuur. In vergelijking met vorig jaar is het aantal uitgevoerde onderzoeken licht gestegen. Dit wordt mogelijk mede veroorzaakt door het toegenomen veiligheidsbewustzijn van de defensie-onderdelen.

Een Digitaal Forensisch Onderzoek is een technisch Contra-Inlichtingen onderzoek gericht op digitale verwerkingssystemen en informatiedragers, zoals computers, laptops, tablets, smartphones, navigatiesystemen, harde schijven, SSD's, USB-sticks en memory cards.

Digitaal Forensisch Onderzoek is veelal reactief van aard. Een onderzoek vindt plaats naar aanleiding van een incident of als onderdeel van een groter contra-inlichtingen-onderzoek. Met digitale onderzoeken gaat de MIVD na of staatsgeheimen zijn gecompromitteerd (uitgelekt) of daar risico op lopen. Tevens worden digitale onderzoeken benut om inlichtingen te vergaren uit verkregen digitale middelen. In vergelijking met vorig jaar is het aantal uitgevoerde onderzoeken ongeveer gelijk gebleven.

Door toenemend multifunctioneel gebruik van ruimtes en het concept '*bring your own device*' wordt het steeds moeilijker om gerubriceerde informatie veilig te verwerken of te bespreken. De kans op veiligheidsincidenten door het openbaar worden van gevoelige informatie lijkt daarmee toe te nemen. Dit is een groeiende zorg van de MIVD.

Veiligheidsbewustzijn blijft een kernelement in het (proactief) tegengaan van incidenten op het gebied van gegevensveiligheid. De MIVD draagt hieraan bij door het verzorgen van briefings, waar deelnemers worden gewezen op risico's en verantwoordelijkheden. Zowel het elektronisch veiligheidsonderzoek als ook het digitaal forensisch onderzoek moet continue inspelen op de laatste technologische ontwikkelingen. Voor de komende periode zijn met name de ontwikkelingen op het gebied van *"Computing Everywhere"* en *"The Internet of Things"* van belang.

Weetje:
Computing Everywhere verwijst naar het fenomeen dat digitale diensten overal en op elk platform beschikbaar zijn.
Internet of Things is de ontwikkeling dat steeds meer semi-intelligente apparatuur (embedded systems) verbonden is/wordt met het internet. Vanuit deze visie zal door mensen bediende apparatuur (computers, telefoons, etc.) uiteindelijk slechts een klein deel vormen van het internet.

Veiligheidsonderzoeken Defensie

De MIVD is bij de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo 1996) belast met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken naar (aspirant-)vertrouwensfunctionarissen bij het ministerie van Defensie en een deel van de defensieorderbedrijven. Plaatsing op een vertrouwensfunctie gaat gepaard met een veiligheidsonderzoek. Zoals al eerder genoemd vallen de kosten die samenhangen met het verrichten van een veiligheidsonderzoek vanaf 1 september 2015 ten laste van de werkgever. Voor de MIVD is tarifering aan de orde bij de zogenoemde Defensieorder bedrijven (ABDO-bedrijven).

Alle militaire- en de meeste burgerfuncties bij het ministerie van Defensie zijn aangemerkt als vertrouwensfunctie. Een VGB wordt afgegeven als op basis van een veiligheidsonderzoek blijkt dat sprake is van voldoende waarborgen dat de (aspirant-)vertrouwensfunctionaris onder alle omstandigheden de uit de vertrouwensfunctie voortvloeiende plichten getrouwelijk zal volbrengen. Het beoordelingskader bij veiligheidsonderzoeken, dat voortvloeit uit de Wvo, is vastgelegd in de beleidsregel veiligheidsonderzoeken Defensie. Naast initiële veiligheidsonderzoeken (sollicitanten en zittend personeel voor een hoger veiligheidsmachtigingsniveau), voert de MIVD periodiek hernieuwde veiligheidsonderzoeken uit:

- elke 5 jaar voor het veiligheidsmachtigingsniveau A, E en D,
- elke 10 jaar voor de veiligheidsmachtigingsniveaus B en C.

Het kan ook voorkomen dat hernieuwde onderzoeken buiten deze gevallen worden ingesteld, bijvoorbeeld vanwege een melding van een incident waarbij een medewerker van Defensie is betrokken of vanwege gewijzigde persoonlijke omstandigheden.

Weetje:
Veiligheidsmachtigingsniveaus A, B, C, D of E
Omdat de nationale veiligheid niet door iedere functionaris evenveel beschadigd kan worden, zijn de verschillende veiligheidsniveaus aangegeven met een letter. A, B en C functies komen voor bij het ministerie van Defensie en de defensie-orderbedrijven. De Koninklijke Marechaussee heeft D en E functies. Waarbij A en E functies het hoogste niveau aan veiligheid vragen.

Veiligheidsmachtigingsniveaus

Afhankelijk van het veiligheidsmachtigingsniveau dient het verleden van de (nieuwe) medewerker voor een periode van acht tot tien jaar inzichtelijk te zijn. Voor partners geldt een periode van vijf jaar. Een VGB wordt afgegeven als, over de te beoordelen periode, voldoende gegevens beschikbaar zijn en er voldoende waarborgen zijn dat betrokkene onder alle omstandigheden de uit de vertrouwensfunctie voortvloeiende plichten getrouwelijk zal vervullen. Als medewerker en/of partner langer dan drie maanden in een land heeft verbleven waar geen naslag mogelijk is, is sprake van onvoldoende gegevens.

Bij onvoldoende gegevens en onvoldoende waarborgen wordt de VGB geweigerd of ingetrokken. In 2015 is, naar aanleiding van een evaluatie van de beleidsregel veiligheidsonderzoeken Defensie, het beleid op een aantal punten gewijzigd. Een belangrijke aanpassing is de herintroductie van het veiligheidsmachtigingsniveau C voor militairen. Deze aanpassing brengt met zich mee dat voor een onderzoek op veiligheidsmachtigingsniveau C niet langer wordt vereist dat ten aanzien van de partner en medebewoners politieke en justitiële gegevens inzichtelijk zijn.

De beleidsregel moet nog formeel worden vastgelegd. Naar aanleiding van de evaluatie worden nog andere maatregelen uitgewerkt. Met het oog op de gemeenschappelijke Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO) wordt begin 2016 gemeenschappelijk beleid door de MIVD en AIVD ontwikkeld. Daarbij wordt rekening gehouden met de aanbevelingen van de evaluatie en de Defensie-specifieke afwegingen.

Op 31 december 2015 was 94% van de in 2015 aangevraagde veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken afgerond. Voor de veiligheidsonderzoeken ten behoeve van de werving was dit 97%. In 2015 zijn 60 VGB's geweigerd en 23 VGB's ingetrokken.

Aantallen veiligheidsonderzoeken

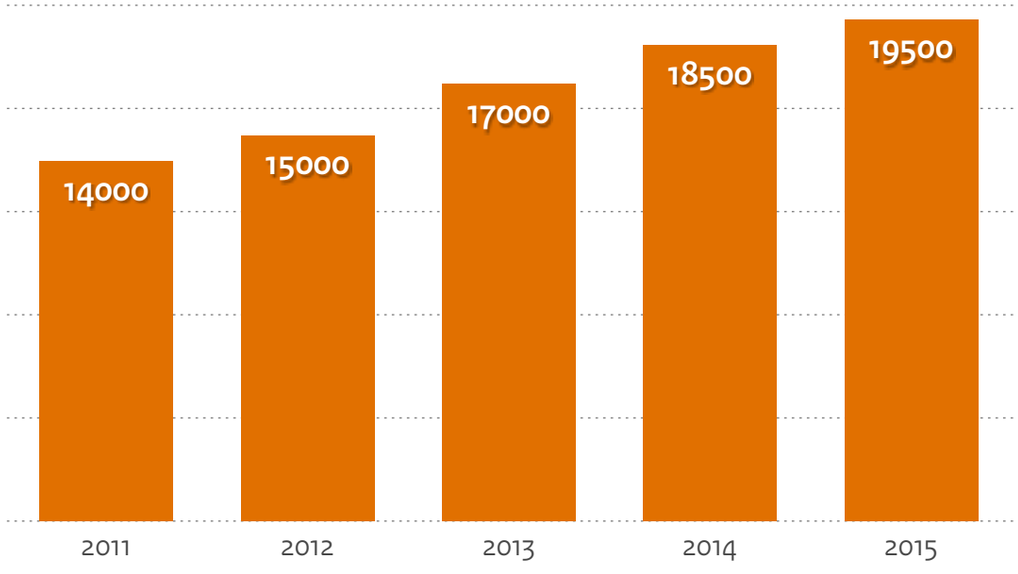

Geweigerde en ingetrokken VGB's

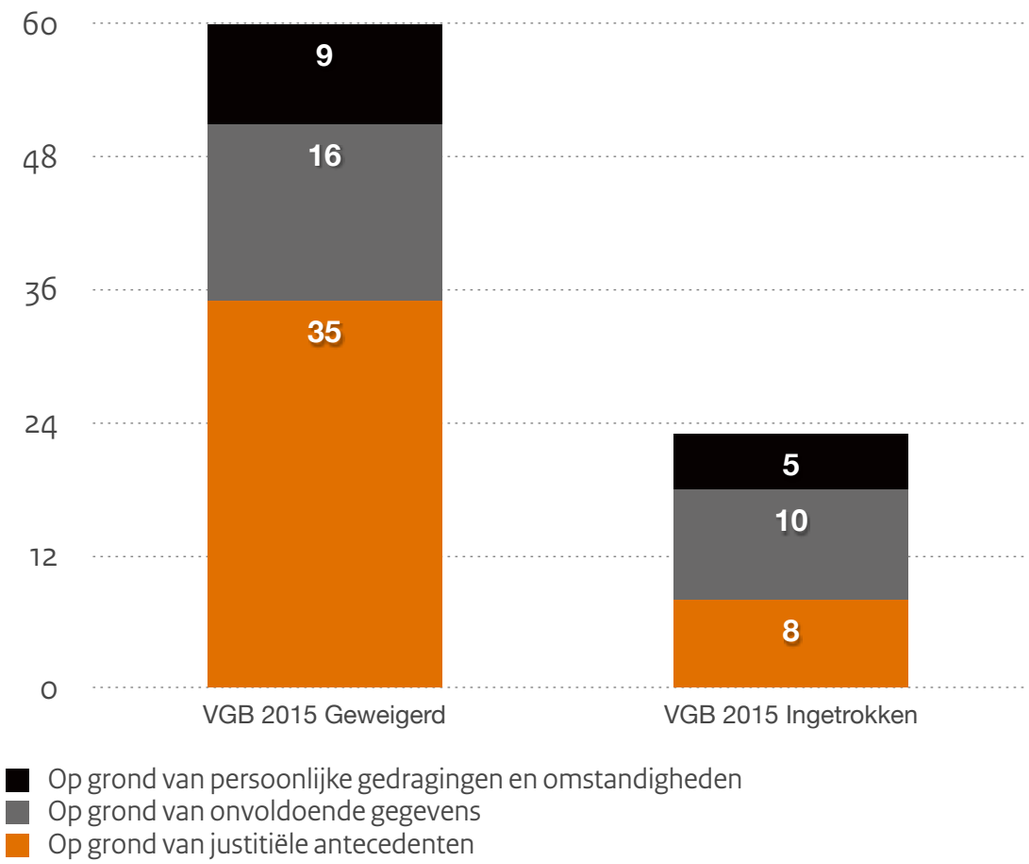

Naar aanleiding van de besluiten veiligheidsonderzoeken hebben mensen in een aantal gevallen bezwaar aangetekend en/of zijn in hoger beroep gegaan. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de afhandeling van bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken.

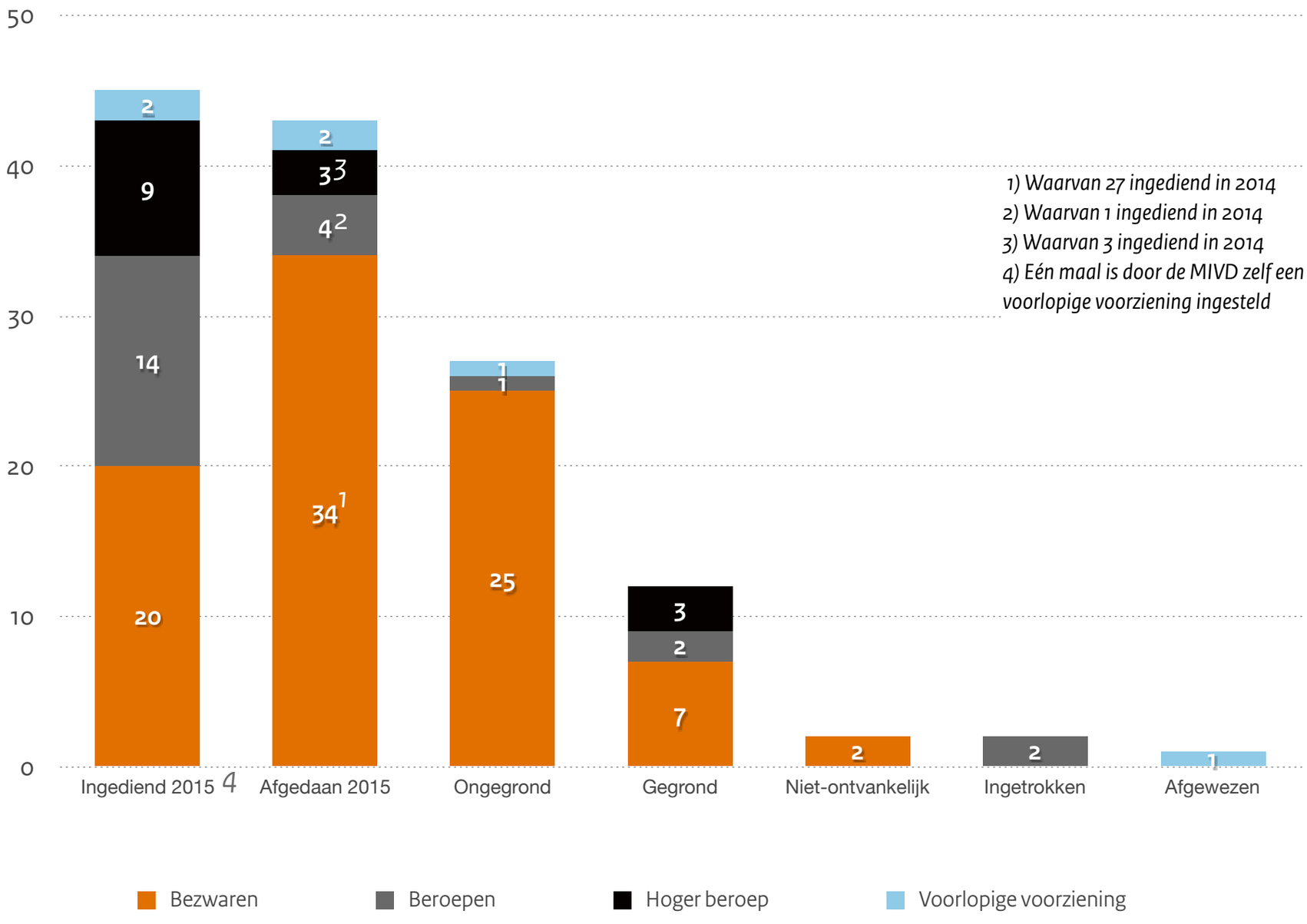

1) Waarvan 27 ingediend in 2014
2) Waarvan 1 ingediend in 2014
3) Waarvan 3 ingediend in 2014
4) Eén maal is door de MIVD zelf een voorlopige voorziening ingesteld

MIVD
Jaarverslag
2015

Samenwerking

Nationaal

AIVD

In oktober 2015 is het besluit genomen om de AIVD en MIVD in één gebouw te huisvesten met ingang van eind 2021/begin 2022. Het nieuwe onderkomen wordt onder verantwoordelijkheid van de Rijksvastgoeddienst vorm gegeven.

De samenwerking met de AIVD is hecht en intensief. De MIVD en AIVD hebben een aantal gezamenlijke teams. De *Joint Sigint Cyber Unit* (JSCU) is een gezamenlijke afdeling op het gebied van *Signals Intelligence* en *Cyber* en is opgericht in juni 2014. Eind november 2015 is een eerste evaluatie afgerond, waarmee is vastgesteld dat de samenwerking in de JSCU nu al een succes is. Het streven is om medio 2017 te starten met de gezamenlijke Unit Veiligheidsonderzoeken.

Defensie Inlichtingen en Veiligheidsnetwerk

Een succesvolle militaire operatie is ondenkbaar wanneer de commandant van een eenheid niet over een goede inlichtingenpositie beschikt. Om die inlichtingenpositie te kunnen realiseren, is het belangrijk dat alle inlichtingen- en veiligheidsmedewerkers van Defensie nauw samenwerken.

Defensie Computer Emergency Response Team (DefCERT)

DefCERT werkt samen met de MIVD om de netwerken van Defensie te beveiligen. Zo wordt onder meer gezamenlijk onderzocht wie achter de digitale aanvallen op het defensienetwerk zitten.

De samenwerking met de AIVD is hecht en intensief.

Platform Interceptie Decryptie en Signaalsanalyse (PIDS)
Dit is een interdepartementaal platform voor onderzoek en advies. PIDS is tevens intermediair tussen aanbieders van telecommunicatiediensten en - netwerken en de behoeftestellende autoriteiten als het Openbaar Ministerie (OM), opsporingsdiensten, AIVD en MIVD.

Platform 13
In artikel 13 van de telecommunicatiewet staan de voorwaarden beschreven waaraan de overheid en telecomaanbieders moeten voldoen bij het aftapbaar maken van openbare telecomnetwerken en -diensten. Platform 13 is een overleg tussen telecommunicatiediensten en overheidspartijen. Een verzoek van de Koninklijke Marechaussee om verkeer te tappen wordt ingediend bij de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, een verzoek van de MIVD wordt ingediend bij de AIVD.

CAT-5
Voor samenwerking op het gebied van cybersecurity is in 2015 een pilot met een gezamenlijk cyber analyse team-5 (CAT-5) uitge-

De NCTV neemt beveiligingsmaatregelen op basis van informatie die onder meer door de MIVD wordt aangeleverd.

voerd. In CAT-5 werken 5 organisaties samen: AIVD, NCTV, Politie, OM en MIVD. De pilot is inmiddels afgerond en er wordt bezien op welke wijze deze een vervolg krijgt.

NCTV

De NCTV neemt beveiligingsmaatregelen op basis van informatie die onder meer door de MIVD wordt aangeleverd. De NCTV zit verder het Afstemmingsoverleg Bewaking en Beveiliging (ABB) voor. Het ABB maakt dreigingsinschattingen en – analyses van grote evenementen zoals de Nationale Dodenherdenking en Prinsjesdag. Ook de MIVD participeert in het Afstemmingsoverleg Bewaking, Beveiliging en Alertering (ABBA), in de Stuurgroep Bewaken en Beveiligen en het (pre-)Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding. De MIVD draagt daarnaast bij aan het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN). Op cybergebied werkt de MIVD samen met het Nationaal Cyber Security Centrum, onderdeel van de NCTV. Zo neemt de MIVD deel aan operationele overleggen en wordt informatie uitgewisseld bij cyberincidenten of –dreigingen.

Contra Terrorisme (CT) Infobox

De CT Infobox is een samenwerkingsverband van de MIVD, de AIVD, de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD), de *Financial Intelligence Unit* (FIU), Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de Koninklijke Marechaussee (KMar), het OM en de NCTV. De CT Infobox draagt bij aan de bestrijding van terrorisme en doet dat door informatie over netwerken en personen die betrokken zijn bij terrorisme en daaraan te relateren radicalisering, op een centraal punt bij elkaar te brengen en te analyseren. De CT Infobox adviseert binnen het samenwerkingsverband of aan derden over de wenselijkheid van de verstrekking van gegevens en over de mogelijkheden om strafrechtelijke, vreemdelingrechtelijke, bestuurlijke of

inlichtingenmatige maatregelen te nemen. De aard van de maatregelen kunnen preventief, of repressief zijn, of in de sfeer van verstoring liggen. Door de onverminderde aanwezigheid van het gewelddadige extremistische gedachtegoed in Nederland, is de bijdrage van de MIVD aan de taken van de CT Infobox in 2015 onverminderd belangrijk gebleken.

De NCTV is toegevoegd als partner van het samenwerkingsverband. De NCTV neemt deel aan het Coördinerend Beraad en is ondertekenaar van het CT Infobox convenant. De NCTV heeft echter geen eigenstandige operationele informatiepositie en neemt derhalve geen deel aan de operationele werkzaamheden van de CT Infobox.

Internationaal

Bilateraal

In de wereld van inlichtingendiensten is het gebruikelijk om informatie uit te wisselen. Dit gebeurt echter onder voorwaarden.

Door van elkaars informatie gebruik te maken, wordt de inlichtingenpositie van beide diensten versterkt. De AIVD en MIVD hanteren criteria voor de mate van samenwerking met buitenlandse inlichtingendiensten. Die criteria hebben betrekking op:

- De taken en bevoegdheden van de buitenlandse dienst;
- Professionaliteit en betrouwbaarheid van de buitenlandse dienst;
- De mensenrechtensituatie in het land;
- De democratische inbedding.

Voor een relatief kleine dienst als de MIVD is een effectieve samenwerking met partners van essentieel belang voor de taakuitvoering. Het instrument Strategisch Relatiemanagement ziet toe op een optimale en tevens verantwoorde uitwisseling van informatie met partners. Voor elke buitenlandse dienst waarmee de MIVD samenwerkt wordt een

Voor een relatief kleine dienst als de MIVD is een effectieve samenwerking met partners van essentieel belang voor de taakuitvoering.

wegingsnotitie opgesteld, waarin de samenwerkingscriteria zijn beschreven en een bevoegdhedenoverzicht voor de samenwerking is opgenomen. In de wegingsnotitie is ook aangegeven hoe belangrijk de partner is voor de inlichtingenpositie van de MIVD. Wanneer een inlichtingendienst weinig bijdraagt aan de inlichtingenpositie, wordt de samenwerking mogelijk aangepast. In 2015 is het opstellen van wegingsnotities voortgezet.

Multilateraal

Met de toenemende instabiliteit aan de oost- en zuidflank van de NAVO wint multilaterale samenwerking aan belang. Naast NAVO- en EU-lidstaten, nemen ook landen deel aan militaire operaties die geen lid zijn van deze organisaties. Het is belangrijk om met alle bondgenoten informatie te kunnen delen. Hiervoor wordt het *Battlefield Information Collection and Exploitation Systems* (BICES) netwerk de komende jaren geschikt gemaakt.

De *Joint Expeditionary Force* (JEF) en de *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) zijn in 2015 van start gegaan en vorm gegeven. Nederland levert militairen aan beide initiatieven. Om de eenheden snel en effectief te kunnen inzetten, hebben de JEF en de NAVO behoefte aan een goede inlichtingenpositie. De MIVD le-

vert een bijdrage aan de inlichtingenpositie van de JEF en de VJTF.

De MIVD participeert verder in de *Multinational Industrial Security Working Group* (MISWG). Dit informele samenwerkingsverband heeft als doel procedures en werkwijzen van de deelnemende landen op het gebied van industrieveiligheid op elkaar af te stemmen. De MIVD heeft in 2015 met de AIVD de algemene MISWG bijeenkomst in Tel Aviv bijgewoond en geparticipeerd in ad-hoc-werkgroepen (AHWG). Een nieuwe AHWG buigt zich bijvoorbeeld over buitenlandse invloed op bedrijven (FOCI: *foreign ownership, control and influence*). Cybersecurity in de defensie-industrie staat nog immer hoog op de agenda.

MIVD
Jaarverslag
2015

Governance en verantwoording

Raad voor de Inlichtingen en Veiligheidsdiensten (RIV)
Onderraad ministerraad.
Wie nemen deel:

- De minister-president,
- De viceminister-president,
- De minister van Defensie,
- De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
- De minister van Buitenlandse Zaken,
- De minister van Veiligheid en Justitie,
- De Coördinator voor Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten,
- De secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
- De secretaris-generaal van het ministerie van Defensie,
- De plaatsvervangende coördinator voor Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten,
- De raadsadviseur Buitenland en Defensie,
- De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV),
- De directeur-generaal Politieke Zaken van het ministerie van Buitenlandse Zaken,
- De directeur-generaal AIVD,
- En de directeur MIVD zijn aanwezig bij de vergaderingen van de RIV.

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN)

Ambtelijk voorportaal voor de RIV.
Wie nemen deel:

- Coördinator voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten tevens secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken,
- De secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
- De plaatsvervangende Coördinator voor Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten,
- De raadsadviseur Buitenland en Defensie,
- De directeur MIVD,
- De directeur-generaal AIVD,
- De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid,
- De directeur-generaal Politieke Zaken van het ministerie van Buitenlandse Zaken,
- De secretaris-generaal van het ministerie van Defensie.

Vaste Commissie Defensie en Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD)
De minister legt verantwoording af in het parlement. Wanneer dat in de openbaarheid kan, gebeurt dat in de Vaste Commissie Defensie. Wanneer dat achter gesloten deuren moet, legt de minister verantwoording af aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD). In de CIVD hebben de fractievoorzitters van de Tweede Kamer zitting. De directeur MIVD is aanwezig bij de vergaderingen van de CIVD als adviseur van de minister op I&V terrein van Defensie.

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)
CTIVD is een onafhankelijke commissie die beoordeelt of de MIVD en AIVD binnen de

CTIVD is een onafhankelijke commissie die beoordeelt of de MIVD en AIVD binnen de wet opereren.

wet opereren. Tevens is de CTIVD de onafhankelijke adviseur bij de behandeling en beoordeling van klachten over het optreden van de inlichtingendiensten.

In 2015 heeft de CTIVD over de MIVD drie toezichtsrapporten vastgesteld. Het betreft een rapport over de samenwerking van de MIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten (rapport 22b), een rapport naar aanleiding van de ramp van vlucht MH17 (rapport 43) en een rapport over twee sigint-operaties van de MIVD (rapport 44). In 2015 had de CTIVD verder de uitvoering van twee Kamermoties door de MIVD en de AIVD in onderzoek: de bijdrage van de MIVD aan targeting en de inzet van de afluisterbevoegdheid tot de selectie van SIGINT door de MIVD.

Auditdienst Rijk/Algemene Rekenkamer
Auditdienst Rijk controleert de uitgaven uit de open begroting.

De president van de Algemene Rekenkamer controleert conform de Comptabiliteitswet de geheime uitgaven. De president heeft deze controle gedelegeerd aan de Auditdienst Rijk.

Inzageverzoeken
Elke persoon heeft de mogelijkheid een aanvraag te doen naar eventueel bij de MIVD vastgelegde gegevens. Als deze gegevens niet langer actueel zijn voor de taakuitvoering van de MIVD en in deze gegevens geen bronnen of werkwijze van de dienst worden onthuld, kunnen deze in aanmerking komen voor openbaarmaking. Tegen weigering tot openbaarmaking kan bezwaar en beroep worden aangetekend. Deze bezwaren worden door een onafhankelijk commissie behandeld.

Klachten
Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan een persoon zich richten tot de minister van Defensie. Bij de behandeling van de klacht heeft de CTIVD een adviserende rol. Indien een klachtindiener zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht door de minister kan hij zich vervolgens wenden tot de Nationale ombudsman.

Inzageverzoeken per soort aanvraag

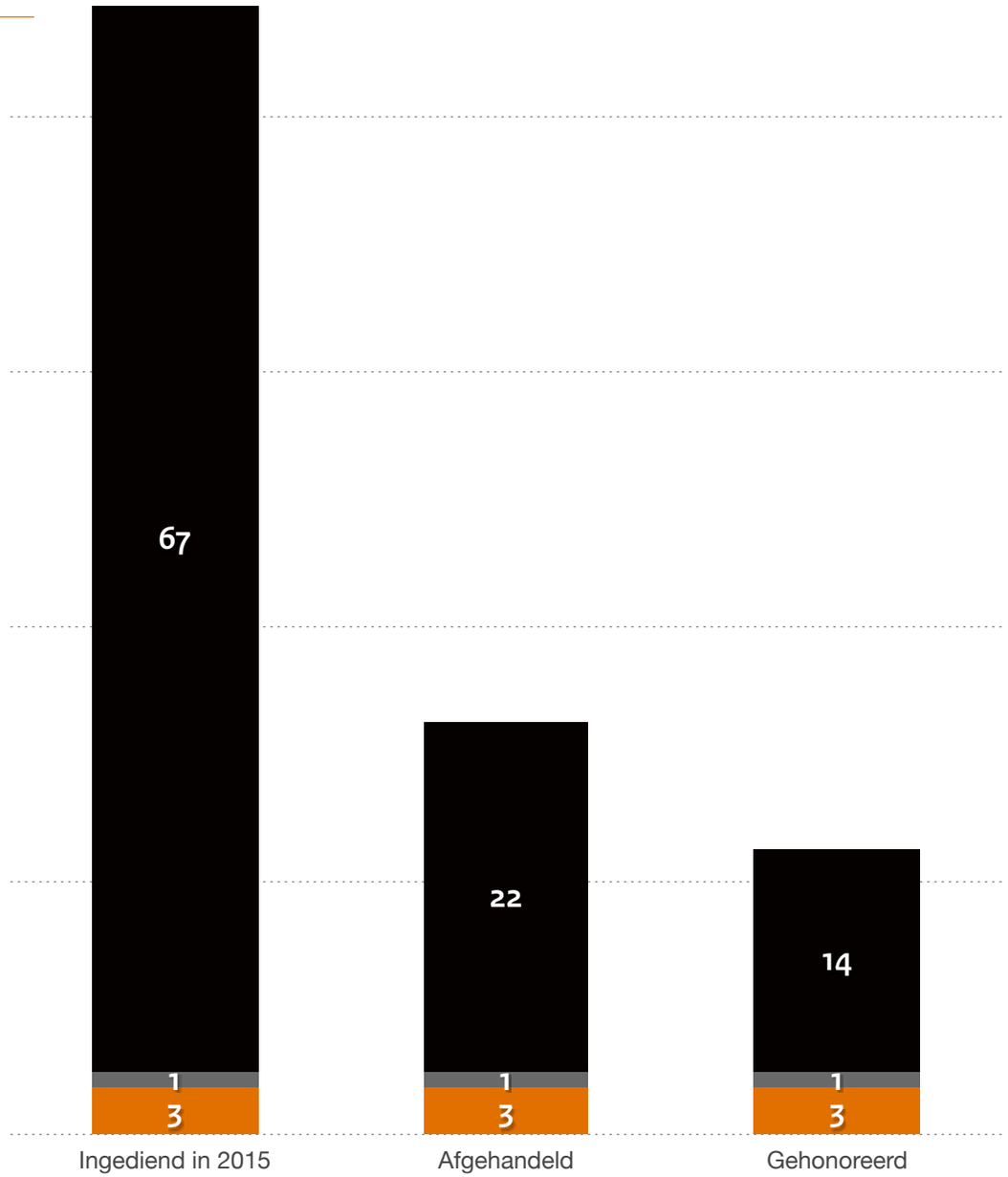

Bezwaar en beroepsprocedures ten aanzien van afgehandelde verzoeken tot kennisneming

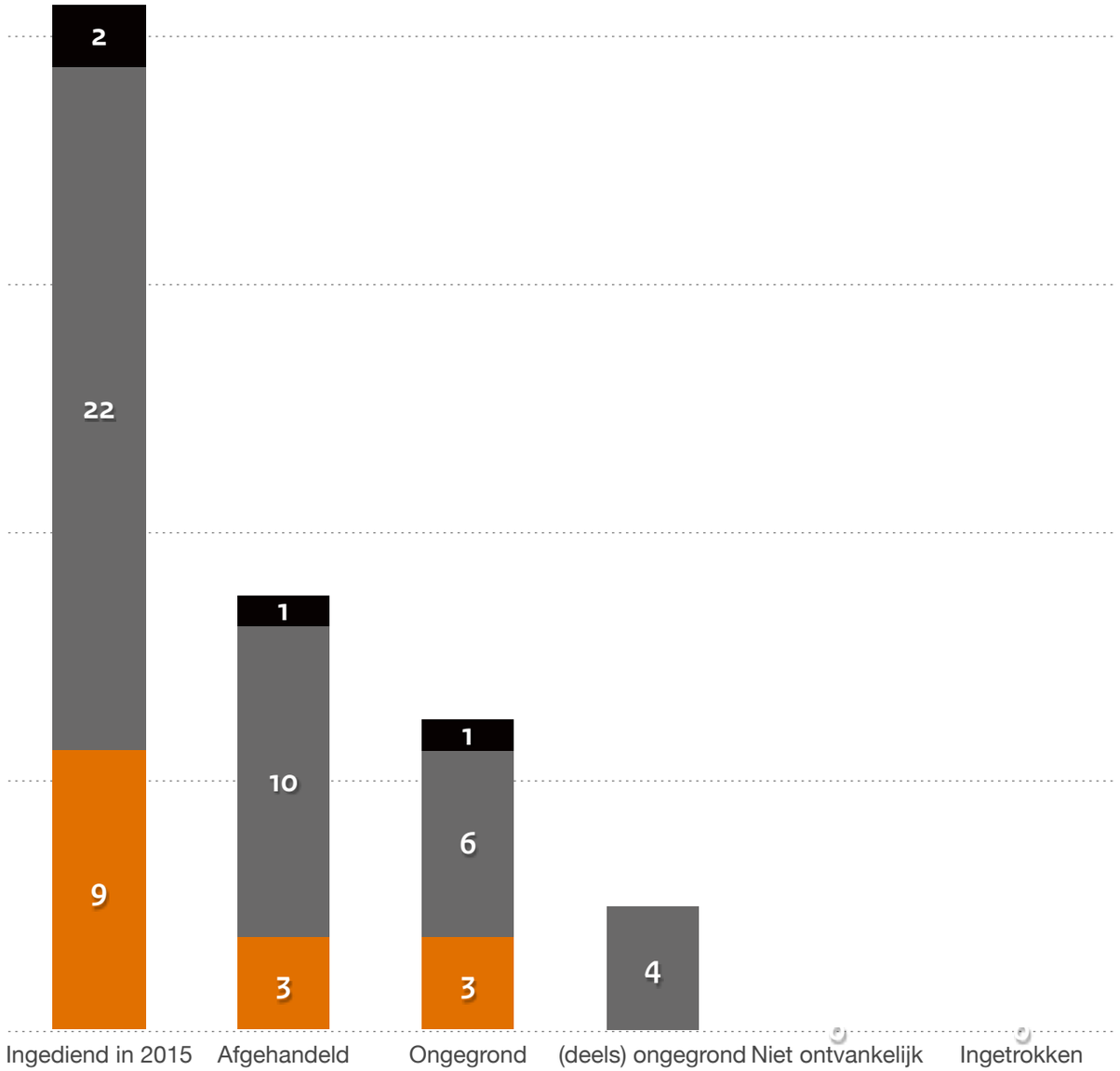

In 2015 zijn door de Nationale ombudsman twee klachten behandeld. De CTIVD had over deze klachten in 2014 reeds geadviseerd. Beide klachten zijn door de nationale ombudsman deels gegrond verklaard. Daarbij zijn de adviezen van de CTIVD bevestigd.

Media
De MIVD heeft geen actief mediabeleid. Pers- en publieksvragen worden zo snel en volledig mogelijk beantwoord.

In 2015 ontving de MIVD voornamelijk persvragen over de radicalisering, de herziening van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv), drone-aanvallen, rapporten van de Commissie van Toezicht betreffende inlichtingen- en veiligheidsdiensten (CTIVD), veiligheidsonderzoeken en het jaarverslag 2014.

In 2015 ontving de MIVD meer dan 1800 publieksvragen en meldingen rechtstreeks. Dat is een toename van ruim 25% ten opzichte van 2014.

Spanningsveld
Er zit een spanningsveld tussen publieke rapportage en het werk van een inlichtingen- en veiligheidsdienst. Tussen niets zeggen en alles prijsgeven zit een wereld van verschil. Het actuele kennisniveau, de bronnen en de werkwijze kunnen én mogen niet publiek worden gemaakt. Dat beperkt de mate van openbaarheid. Bescherming van defensiemedewerkers in het veld en zo ook de werkwijze en informatiepositie van de MIVD, dient een groter belang. De MIVD gaat dan ook nooit in op individuele rechtszaken die nog worden behandeld door een rechter, persoonlijk vertrouwelijk zijn en/of de privacy van de betrokkene kunnen schaden. Bij overige

Ingediende en behandelde klachten door de CTIVD

Totaal ingediend in 2015	**04** (De klacht betrof twee personen)
Ongegrond	**01** (De klacht betrof twee personen)
Gegrond	**01**
Niet in behandeling genomen	**01**
Ingetrokken	**01**

vragen maakt de MIVD altijd een afweging of beantwoording van de persvraag:

- de werkwijze of het actueel kennisniveau van de MIVD kan prijsgeven;
- niet in strijd is met de wettelijk bepaalde bronbescherming;
- en/of militaire operaties in gevaar kan brengen.

Er zit een spanningsveld tussen publieke rapportage en het werk van een inlichtingen- en veiligheidsdienst.

Colofon

13 april 2016

Dit is een uitgave van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

Vormgeving: Crossmedia, Media Centrum Defensie
Fotografie: Mediacentrum Defensie en Kelle Schouten (Mediatheek Rijksoverheid)